

Paulo Rocha, Petra Kjellen Brooke,
Eleni Maria Stene, Sanjana Arora og
Bryndis Steindorsdottir

CAMEO

**Et evaluering- og effektmålingsprosjekt av
aktivitets- og omsorgsprosjekt for eldre i fengsel**

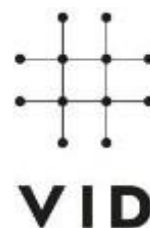

CAMEO

Et evaluering- og effektmålingsprosjekt av aktivitets- og omsorgsprosjekt for eldre i fengsel

**Paulo Rocha, Petra Kjellen Brooke, Eleni Maria Stene, Sanjana Arora og
Bryndis Steindorsdottir**

Senter for interkulturell kommunikasjon (SIK)
VID rapport 2024/3

Denne rapporten er utgitt av

VID vitenskapelige høgskole
Postboks 184, Vinderen
N-0319 Oslo
<http://www.vid.no/>

Rapport: 2024/3

ISBN: 978-82-8456-087-8, elektronisk versjon

ISSN: 2464-3777

Elektronisk distribusjon:

VID vitenskapelige høgskole
www.vid.no

Omslag

Dinamo

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til rapporten.

Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Mangfoldiggjøring, videresalg av deler eller hele rapporten
er ikke tillatt uten avtale med forfatterne eller Kopinor.

Forord

Denne rapporten presenterer en evaluering av CAMEO-programmet, et initiativ av Frelsesarmeen for rehabilitering av eldre innsatte i norske fengsler. Evalueringsprosjektet har vært et samarbeid mellom Frelsesarmeen, Kriminalomsorgen og VID vitenskapelige høyskole, og er et viktig bidrag til en mer human og tilpasset Kriminalomsorg. CAMEO-programmet har som mål å fremme fysisk, mental og sosial helse blant eldre innsatte gjennom meningsfulle aktiviteter og sosiale interaksjoner, og programmet er bygget på prinsippet om normalitet, som står sentralt i norsk Kriminalomsorg.

Bakgrunnen for denne rapporten er en økende andel eldre innsatte som trenger tilpasset rehabilitering. Fengselsmiljøet er ofte utfordrende for denne gruppen, da det ikke alltid er utformet med tanke på deres behov. Denne evalueringen, som omfatter både kvantitative og kvalitative data, har søkt å forstå hvordan CAMEO-programmet kan forbedre innsattes livskvalitet, redusere isolasjon og bidra til en positiv rehabiliteringsprosess.

CAMEO-programmet er et midlertidig pilotprosjekt, initiert og økonomisk drevet av Frelsesarmeen. Programmet ble utviklet som en direkte respons på Kriminalomsorgens ønske om å styrke rehabiliteringstilbudet for eldre innsatte. Frelsesarmeen tok tak i denne utfordringen og la frem et konkret forslag til et pilotprosjekt som kunne møte disse behovene. Programmet har vært en viktig testarena for å utforske hvordan slike tiltak kan tilpasses og implementeres på en måte som gagner både individet og storsamfunnet.

Vi takker alle som har bidratt til denne studien. En særlig takk går til de innsatte som har delt sine erfaringer og refleksjoner, og til de ansatte i Frelsesarmeen og Kriminalomsorgen som har deltatt i intervjuer og fokusgrupper. Uten deres åpenhet og innsats ville denne evalueringen ikke vært mulig. Vi håper at denne rapporten kan være et nyttig verktøy for videre utvikling av CAMEO-programmet og andre lignende tiltak, slik at norske fengsler i større grad kan ivareta og støtte eldre innsattes helse og verdighet.

VID vitenskapelige høyskole, 17.12.2024

Paulo Rocha
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	4
Summary	5
Del I: Prosjekts rammer og kontekst	6
1. Innledning.....	7
2. Bakgrunn og kontekst.....	7
3. Mål for prosjektet og undersøkt problemstilling.....	9
4. Litteraturgjennomgang.....	10
5. Gjennomføring og metode	12
6. Faser i forskningsprosjektet.....	13
6.1. Fase 1: Kvantitativ undersøkelse	13
6.2. Fase 2: Kvalitative intervjuer	13
7. Forskningsetikk.....	15
Del II: Prosjektets resultater	17
8. Introduksjon til resultatene	18
9. Resultat fra Fase 1: Kvantitativ undersøkelse	18
10. Resultat fra fase 2: Kvalitative intervjuer	20
10.1. CAMEO-innsatte.....	20
10.2. Ansatte i CAMEO, Kriminalomsorgen og Frelsesarmeen	33
Del III: Drøfting og anbefalinger	38
11. Drøfting	39
12. Oppsummering og veien videre.....	43
12.1. Veien videre: Forslag til forbedringer	43
12.2. Konklusjon	46
13. Referanser	47
14. Vedlegg	49
14.1. Vurdering av behandling av personopplysninger – SIKTs vedtak.....	49
14.2. Søknad om tillatelse til å gjennomføre forskning i Kriminalomsorgen – KDIs vedtak	51
14.3. Informasjonsbrev til deltakere	54
14.4. Samtykkeerklæring	55
14.5. Kvantitativ undersøkelse	58
14.6. Kvalitativ data innsamling – intervjuguide	61

Tabeller

Tabell 2.1 Oversikt over innsatte siste tiår i norske fengsler	7
Tabell 9.1 Fordeling av poeng per svar for hvert av spørsmålene i undersøkelsen	18
Tabell 9.2 Oversikt over svar, poeng og gjennomsnitt poengsum for hvert av spørsmålene i undersøkelsen	19
Tabell 10.1 Matrise over funn, effekter, verdier og utviklingsforslag	30

Figur

Figur 2.1 Innsatte i fengsel: mars 2013 vs. mars 2023	8
---	---

Sammendrag

CAMEO-programmet (Come and Meet Each Other) ble utviklet som et rehabiliteringstiltak for eldre innsatte i norske fengsler, med mål om å bedre deres fysiske og mentale helse, og skape en fengselshverdag som etterligner livet utenfor murene. Programmet tilbyr strukturert sosial interaksjon og aktiviteter tilpasset de unike behovene til eldre innsatte, basert på Kriminalomsorgens prinsipper om normalitet, som skal fremme innsattes rehabilitering og reintegrering i samfunnet.

CAMEO-programmet er et midlertidig pilotprosjekt, initiert og økonomisk drevet av Frelsesarmeen. Programmet ble utviklet som en direkte respons på Kriminalomsorgens ønske om å styrke rehabiliteringstilbudet for eldre innsatte. Frelsesarmeen tok tak i denne utfordringen og la frem et konkret forslag til et pilotprosjekt som kunne møte disse behovene. Programmet har vært en viktig testarena for å utforske hvordan slike tiltak kan tilpasses og implementeres på en måte som gagnar både individet og storsamfunnet.

Denne evalueringsstudien benytter kvantitative og kvalitative metoder for å undersøke hvordan CAMEO-programmet påvirker innsattes hverdag. Studien viser at programmet har bidratt til økt trivsel, sosial inkludering og fysisk aktivitet, noe som igjen reduserer følelsen av isolasjon og fremmer helse og velvære. Mange innsatte beskriver en opplevelse av bedre livskvalitet som følge av deltakelsen i programmet. I tillegg viser funnene at programmet har en positiv «smitteeffekt» på fengelsmiljøet, der Kriminalomsorgens ansatte også påvirkes av CAMEOs tilnærming.

Samtidig peker rapporten på utfordringer knyttet til fengselets fysiske infrastruktur, som ofte ikke er tilpasset eldre eller innsatte med funksjonsnedsettelse. Det fremheves at økte ressurser og flere tilpassede fasiliteter kan styrke programmets effektivitet og gi bedre rehabilitering for denne gruppen. Videre viser studien at frivillighetens rolle er en styrke ved programmet, da tilliten som bygges mellom innsatte og CAMEO-ansatte fremmer åpenhet og gir innsatte en støttende relasjon, fri for maktutøvelse. Denne tilnærmingen står i kontrast til Kriminalomsorgens formelle autoritet, og skaper en dynamikk som styrker rehabiliteringsarbeidet.

Rapporten konkluderer med at CAMEO-programmet utgjør et viktig bidrag til livskvaliteten for eldre innsatte, men det er fortsatt potensiale til videreutvikling av programmet. Ved å utvide ressursgrunnlaget og bedre tilretteleggingen av fengselsinfrastrukturen, kan CAMEO-programmet styrkes og tilpasses ytterligere for å sikre en mer helhetlig rehabilitering for eldre innsatte.

Summary

The CAMEO program (Come and Meet Each Other) was developed as a rehabilitation initiative for elderly inmates in Norwegian prisons, aiming to improve their physical and mental health while creating a prison environment that resembles life outside the prison walls. The program offers structured social interaction and activities tailored to the unique needs of elderly inmates, aligning with the correctional service's principle of normality, which promotes inmates' rehabilitation and reintegration into society.

The CAMEO program is a pilot project, initiated and financially supported by the Salvation Army Norway. The program was developed as a direct response to the Norwegian Prison Service's desire to strengthen rehabilitation services for older prisoners. The Salvation Army took up this challenge and put forward a concrete proposal for a pilot project that could meet these needs. The program has been an important testbed for exploring how such measures can be adapted and implemented in a way that benefits both the individual and the wider community.

This evaluation study uses quantitative and qualitative methods to examine how the CAMEO program impacts inmates' daily lives. The study reveals that the program contributes to increased well-being, social inclusion, and physical activity, which in turn reduces feelings of isolation and promotes health and wellness. Many inmates describe improved quality of life as a result of participating in the program. Additionally, findings indicate a positive "spillover effect" on the prison environment, where correctional staff are also influenced by CAMEO's approach.

At the same time, the report highlights challenges related to the prison's physical infrastructure, which is often not suited for elderly or disabled inmates. The study emphasizes that increased resources and more accessible facilities could enhance the program's effectiveness and provide better rehabilitation for this group. Furthermore, the role of volunteer involvement is a strength of the program, as the trust built between inmates and CAMEO staff fosters openness and offers inmates a supportive relationship, free from the exercise of authority. This approach contrasts with the formal authority of correctional staff and creates a dynamic that strengthens the rehabilitation work.

The report concludes that the CAMEO program significantly contributes to the quality of life for elderly inmates and has potential for further development. By expanding the resource base and improving the adaptation of prison infrastructure, the CAMEO program can be strengthened and further tailored to ensure more comprehensive rehabilitation for elderly inmates.

Del I: Prosjekts rammer og kontekst

1. Innledning

Eldre innsatte utgjør en stadig voksende andel av fengselspopulasjonen globalt, inkludert i Norge. Denne gruppen står overfor unike utfordringer som fengselsvesenet ofte ikke er godt nok rustet til å håndtere. Tradisjonelt har fengselsinstitusjoner vært utformet for å imøtekomme behovene til yngre, mer fysisk, aktive innsatte. Dette er basert på forskning som viser at denne målgruppen utgjør majoriteten av dem som ender i fengsel (Andersen, 2023).

Imidlertid er det økende enighet om at seniorinnsatte¹ har spesifikke helse- og sosiale utfordringer som krever tilpassede løsninger. Dette gjelder både deres fysiske og mentale helse, samt deres sosiale integrasjon under og etter soning (Humblet, 2021; Omolade, 2014).

Denne studien tar for seg CAMEO-programmet (Come and Meet Each Other), som er et rehabiliteringsprogram spesielt utviklet for eldre innsatte. Programmet har som mål å forbedre de daglige livsforholdene for innsatte ved å tilby aktiviteter og sosial interaksjon som ligner mer på det som forventes i et normalt samfunnsliv utenfor fengselet. Dette reflekterer det norske Kriminalomsorgens prinsipper om normalitet, hvor fengselslivet bør ligne på livet i samfunnet så mye som mulig for å fremme rehabilitering og sosial reintegrering (Kriminalomsorgen, 2021).

2. Bakgrunn og kontekst

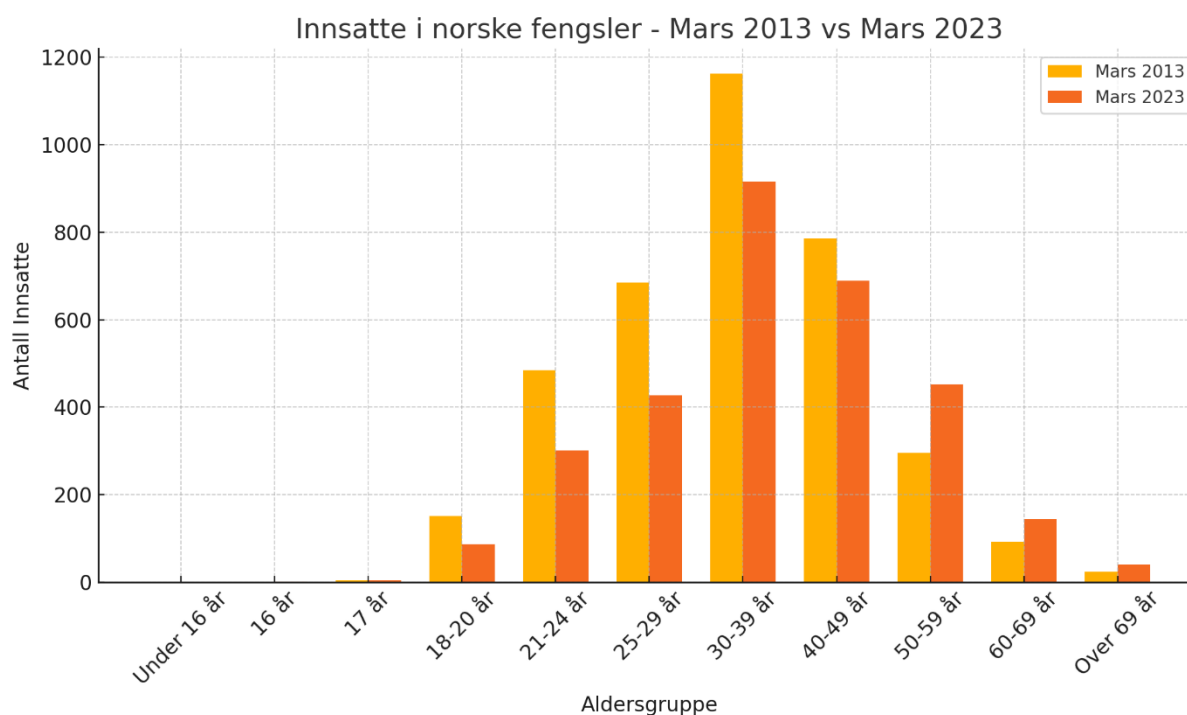
Den norske fengselspopulasjonen har over de siste tiårene gjennomgått en demografisk endring, med en betydelig økning i antall innsatte over 50 år, noe som speiler den generelle aldringen av den norske befolkningen (SSB, 2020). Ifølge Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI, 2020) er 21% av dagens innsatte i norske fengsler over 50 år. Denne utviklingen kan tilskrives flere faktorer, inkludert strengere straffelover og lengre straffer for enkelte lovbrudd, som ofte har resultert i at flere innsatte soner langt inn i alderdommen. Selv om majoriteten av kriminell aktivitet toppes i de tidlige voksenårene og avtar i 30-årene (Bjørge, 2015), har fengslene nå et økende antall eldre, som står overfor utfordringer knyttet til aldring som tidligere ikke har vært like fremtredende i fengselsvesenet (Kerbs & Jolley, 2009).

Tabell 2.1 Oversikt over innsatte siste tiår i norske fengsler (Andersen, 2023).

Innsatte i norske fengsler				
Aldergruppe	Mars 2013		Mars 2023	
	Antall	Prosentandel	Antall	Prosentandel
Under 16 år	0	0 %	0	0 %
16 år	0	0 %	1	0 %
17 år	5	0 %	5	0 %
18-20 år	151	4 %	87	3 %
21-24 år	484	13 %	301	10 %

¹ Seniorinnsatte defineres ifølge Kriminalomsorgen (KDI, 2020) som de på 50 år eller eldre, noe som er i tråd med tilnærmingen som finnes i litteraturen (Humblet, 2021; Omolade, 2014) og støttet av Verdens Helseorganisasjon (WHO, 2014).

25-29 år	685	19 %	427	14 %
30-39 år	1162	32 %	916	30 %
40-49 år	785	21 %	689	22 %
50-59 år	296	8 %	453	15 %
60-69 år	93	3 %	144	5 %
Over 69 år	24	1 %	41	1 %
Sum	3685	100 %	3064	100 %

Figur 2.1 Innsatte i fengsel: mars 2013 vs. mars 2023

Aldring bringer med seg en rekke helseutfordringer som fengselsmiljøet ikke er godt tilrettelagt for. Mange eldre innsatte lider av kroniske sykdommer som hjerte- og karsykdommer, diabetes, kognitiv svikt og redusert mobilitet. Ifølge forskning har eldre innsatte større behov for medisinsk oppfølging, noe som ofte krever betydelige ressurser fra fengselets helsepersonell (Aday & Krabill, 2011). Dessuten har eldre innsatte høyere forekomst av psykiske helseproblemer som depresjon og angst, som ofte forverres av isolasjonen og fraværet av tilpassede aktiviteter i fengselsmiljøet (Crawley & Sparks, 2005).

Forskning har også vist at fengsler i mange tilfeller ikke er tilpasset de fysiske behovene til eldre innsatte. Det kan være utfordringer med tilgangen til helseavdelinger, utilstrekkelige fasiliteter for personer med nedsatt mobilitet og mangel på tilpassede aktiviteter som kan bidra til å redusere ensomhet og fremme mental helse (Maschi et al., 2013). Eldre innsatte opplever ofte at deres livskvalitet i fengselet er markant lavere enn den til yngre innsatte, ikke bare på grunn av deres fysiske begrensninger, men også på grunn av sosial marginalisering (Crawley & Sparks, 2005). Denne

marginaliseringen kan føre til isolasjon og følelsen av å være en byrde, noe som igjen hindrer rehabiliteringsprosessen.

For å unngå marginalisering er prinsippet om "normalitet" sentralt i den norske kriminalomsorgen. Det innebærer at livet i fengsel skal være så likt det normale samfunnslivet som mulig. Dette prinsippet er ment å fremme en vellykket rehabilitering ved å sikre at innsatte beholder en viss grad av autonomi og ansvar i fengsel, samt at de kan delta i meningsfulle aktiviteter som støtter deres reintegrering i samfunnet etter endt soning (Kriminalomsorgen, 2021). For eldre innsatte, som allerede har begrenset tid igjen å tilbringe i samfunnet etter soning, er det særlig viktig at fengselsopplevelsen legger til rette for deres reintegrering. Tiltak som fokuserer på helse, verdighet og sosial inkludering er derfor avgjørende for å forbedre deres livskvalitet og redusere risikoen for tilbakefall (Maruna, 2016).

I lys av dette ble CAMEO-programmet utviklet for å imøtekomme de spesifikke behovene til eldre innsatte. Ved å tilby meningsfulle aktiviteter og tilrettelegge for sosial interaksjon søker programmet å skape en fengselshverdag som ligner så mye som mulig på det livet innsatte vil møte når de returnerer til samfunnet. Målet er ikke bare å redusere isolasjon, men også å bidra til å styrke innsattes verdighet og gi dem muligheter for personlig utvikling i et miljø som ofte ikke gir rom for dette (Maruna, 2001).

CAMEO-programmet er et midlertidig pilotprosjekt, initiert og økonomisk drevet av Frelsesarmeen. Programmet ble utviklet som en direkte respons på Kriminalomsorgens ønske om å styrke rehabiliteringstilbudet for eldre innsatte. Frelsesarmeen tok tak i denne utfordringen og la frem et konkret forslag til et pilotprosjekt som kunne møte disse behovene. Programmet har vært en viktig testarena for å utforske hvordan slike tiltak kan tilpasses og implementeres på en måte som gagnar både individet og storsamfunnet.

CAMEO-programmet er inspirert av lignende initiativer i andre land, som har hatt gode resultater med å tilpasse fengselsprogrammer til eldre innsattes spesifikke behov. I Norge ble programmet lansert i et fengsel i Vestland fylke i 2023, finansiert av Frelsesarmeen, og med et team bestående av helsepersonell, inkludert en deltidsansatt sykepleier og en fulltids ergoterapeut. Programmet tilbyr aldersspesifikke aktiviteter og en daglig struktur som tar hensyn til de fysiske og mentale utfordringene som eldre innsatte står overfor.

En av de viktigste komponentene i CAMEO-programmet er at det gir innsatte en følelse av meningsfullt engasjement og sosial tilknytning. I stedet for å tilbringe dagen inaktivt i cellen, får deltakerne mulighet til å delta i aktiviteter som fysisk trening, spill og kognitive utfordringer som fremmer samarbeid og kreativ tenkning. Dette er ment å forbedre både deres mentale og fysiske helse, samt å forberede dem på et mer sosialt og aktivt liv etter soning (Fredwall, 2022).

3. Mål for prosjektet og undersøkt problemstilling

Målet med dette evalueringsprosjektet har vært å vurdere CAMEO-programmet for å identifisere programmets styrker og forbedringsmuligheter. Prosjektet søker derfor å forstå hvordan CAMEO påvirker innsattes opplevelser av fengselsmiljøet og hvordan det kan videreutvikles for å bedre møte deres fysiske, mentale og sosiale behov.

Denne studien tar sikte på å besvare følgende hovedspørsmål:

Hvordan påvirker CAMEO-programmet eldre innsattes opplevelse av fengelsmiljøet, og hvordan kan programmet videreutvikles for bedre å møte deres behov og forventninger?

Gjennom en kombinasjon av kvantitative og kvalitative metoder har studien evaluert resultatene til CAMEO-programmet, med særlig fokus på hvilke aspekter som kan forbedres for å øke programmets rehabiliterende potensial. Studien har også undersøkt hvordan programmet kan fremme prinsippet om normalitet, der fengelslivet etterstreber å ligne på livet utenfor murene, og hvordan det kan bidra til å redusere risikoen for tilbakefall blant eldre innsatte.

Denne rapporten vil bidra til en dypere forståelse av hvordan fengelsprogrammer kan tilpasses for å imøtekomme behovene til en aldrende fengelspopulasjon. Dette er et stadig mer relevant tema både nasjonalt og internasjonalt, ettersom fengelsystemer over hele verden møter utfordringer knyttet til tilrettelegging for eldre innsatte. Resultatene fra denne studien kan også ha bredere implikasjoner for Kriminalomsorgen, særlig med hensyn til å fremme mer humane og rehabiliteringsorienterte tilnærminger for eldre innsatte.

4. Litteraturgjennomgang

For å kontekstualisere denne studien, er det nødvendig med en gjennomgang av tidligere forskning på fengsling av eldre innsatte, rehabiliteringsprogrammer og prinsippet om normalitet. Flere studier har undersøkt hvordan fengselsopplevelsen påvirker eldre innsatte, og det er bred enighet om at denne gruppen har spesifikke behov som skiller seg fra yngre innsatte (Crawley & Sparks, 2005; Omolade, 2014). Videre forskning har også fremhevet hvordan meningsfulle aktiviteter, sosiale interaksjoner og fysisk tilrettelegging kan forbedre livskvaliteten til eldre innsatte (Aday & Krabill, 2011; Kerbs & Jolley, 2009).

I Norge er prinsippet om normalitet en av grunnpillarene i Kriminalomsorgen. Dette prinsippet innebærer at livet i fengsel skal ligne livet utenfor fengselet så mye som mulig. Dette inkluderer tilgang til helsevesen, utdanning, arbeid og sosiale tjenester som også tilbys til resten av befolkningen (Kriminalomsorgen, 2021). For eldre innsatte er dette spesielt viktig, da de ofte er i en livssituasjon hvor de har begrenset tid igjen til å reintegreres i samfunnet.

Normalitetsprinsippet er tett knyttet til importmodellen, som ble introdusert i det norske fengselsvesenet i 1969. Importmodellen går ut på at offentlige tjenester som helse, utdanning og sosiale tjenester skal leveres til fengselsinnsatte av de samme aktørene som tilbyr disse tjenestene til samfunnet for øvrig (Fridhov & Langelid, 2017). Dette sikrer at innsatte har tilgang til tjenester av samme kvalitet som de ville hatt utenfor fengselet, noe som fremmer rehabilitering.

Det er også verdt å merke seg at forskning på desistanse-teori, som fokuserer på hvordan individer frivillig avslutter kriminell aktivitet, er svært relevant for denne studien. Desistanse involverer en personlig transformasjon der den kriminelle identiteten erstattes av en ny selvoppfatning som er mer i tråd med samfunnets verdier (Maruna, 2001). Alder spiller en viktig rolle i denne prosessen, og forskning viser at kriminalitet reduseres med alder, noe som gjør eldre innsatte mer mottakelige for rehabiliterende tiltak som CAMEO-programmet (Bjørge, 2015; Laub & Sampson, 2006).

En av de sentrale innsiktene fra desistanseforskningen er at rehabiliteringsprogrammer må støtte prosessen med identitetsskifte, der individer går fra å se seg selv som kriminelle til å identifisere seg som lovlidige borgere. Maruna (2001) argumenterer for at desistanse ikke bare er et resultat av ytre omstendigheter, men også en indre prosess hvor individet må overvinne skammen og stigmaet som

følger med en kriminell fortid. For eldre innsatte, som ofte har tilbrakt store deler av livet i kriminalitet, kan denne prosessen være spesielt utfordrende.

Samtidig viser forskning at eldre innsatte kan ha en større motivasjon til å delta i rehabiliterende tiltak, siden mange ønsker å gjenopprette relasjoner til familie eller avslutte livet på en bedre måte enn det som har preget deres tidligere år. Videre kan aldringsprosessen i seg selv spille en rolle i å redusere risikoen for tilbakefall, da eldre personer ofte har mindre fysisk kapasitet og færre muligheter til å begå kriminalitet (Bjørger, 2015).

Eldre innsatte er en demografisk gruppe som har også fått økt oppmerksomhet internasjonalt. Mange land, spesielt i den vestlige verden, har rapportert en markant økning i antall eldre innsatte, og det er enighet om at tradisjonelle fengselsmodeller ikke er egnet til å møte denne gruppens behov. Et av de største problemene med å tilrettelegge for eldre innsatte er at fengselsstrukturen ofte er designet for yngre, mer fysisk, robuste individer, noe som fører til at eldre innsatte sliter med å bevege seg rundt i anleggene, delta i aktiviteter, eller få tilgang til nødvendig medisinsk behandling (Kerbs & Jolley, 2009).

USA har lenge vært kjent for sin omfattende fengselspopulasjon, og denne inkluderer et stort antall eldre innsatte. Mange amerikanske fengsler har i de siste tiårene måttet tilpasse seg en aldrende fengselsbefolkning, noe som har medført innføring av egne avdelinger for eldre innsatte, økt fokus på helsetjenester, og programmer for å redusere tilbakefall. Et godt eksempel er El Dorado Correctional Facility i Kansas, hvor en egen avdeling for eldre innsatte ble åpnet i 2015. Denne avdelingen har tilrettelagt for aldersrelaterte behov som redusert mobilitet og helseproblemer (Riggin & Redford, 2017). Selv om resultatene har vært positive, har amerikanske fengsler fortsatt store utfordringer med å gi tilstrekkelig helsehjelp til eldre innsatte, spesielt med tanke på de økonomiske kostnadene som følger med kroniske helseproblemer og aldring i fengsel (Aday & Krabill, 2011).

I Storbritannia har forskere også vært opptatt av utfordringene knyttet til fengsling av eldre. I England og Wales har antall eldre innsatte økt dramatisk de siste 20 årene, noe som har ført til debatter om behovet for spesialtilpassede rehabiliteringsprogrammer og aldersvennlige fasiliteter. Crawley og Sparks (2005) har gjennom sine studier av eldre menn i fengsler i England vist at eldre innsatte ofte føler seg isolert og utenfor fellesskapet i fengselet, noe som kan svekke deres psykiske helse og redusere sjansene for rehabilitering. I noen fengsler har det blitt opprettet aldersspesifikke aktiviteter og programmer for å imøtekomme denne gruppens behov, men forskere understreker at det fortsatt er store mangler når det gjelder å tilby holistisk omsorg og rehabilitering (Mann, 2012).

Tyskland har hatt suksess med å opprette fengsler som er spesielt tilrettelagt for eldre innsatte. Singen-fengselet i Baden-Württemberg, som ble etablert i 1970, er et eksempel på et fengsel som er utformet for å møte behovene til innsatte over 62 år. Fengselet tilbyr blant annet aktiviteter som er tilpasset eldre, og legger vekt på at innsatte skal kunne bevege seg fritt innenfor fengselets område. Dette er et godt eksempel på hvordan arkitektur og design kan tilpasses for å fremme bedre livskvalitet og rehabilitering for eldre innsatte.

Til sammenligning har Norge kun nylig begynt å tilpasse fengselsmiljøer for eldre innsatte (KDI, 2020). I norske fengsler, hvor prinsippet om normalitet står sterkt, har det vært et økende fokus på å integrere eldre innsatte i rehabiliteringsprosesser som ligner livet utenfor fengselsmurene. Meningsfulle aktiviteter spiller en viktig rolle i rehabiliteringen av eldre innsatte. Forskning viser at fysisk aktivitet og kognitiv stimulering kan forbedre både den fysiske og mentale helsen til eldre personer, inkludert de som sitter i fengsel (Kerbs & Jolley, 2009). Eldre innsatte har ofte færre muligheter til å delta i arbeidstrening eller utdanningsprogrammer enn yngre innsatte, noe som kan føre til en følelse av meningsløshet og tap av verdighet. Derfor er det avgjørende å tilby aktiviteter

som ikke bare stimulerer fysisk og kognitivt, men som også gir innsatte en følelse av mestring og tilhørighet (Crawley & Sparks, 2005).

Når det gjelder fysiske behov, har eldre innsatte et økt behov for helsetjenester, noe som fengselsvesenet i mange land ofte ikke er godt nok rustet til å håndtere. Maschi, Viola og Sun (2013) viser at eldre innsatte har høyere forekomst av kroniske sykdommer som diabetes, hjerteproblemer og kognitive svekkelser enn deres yngre kolleger. Fengselsmiljøet, som ofte mangler tilstrekkelige helseressurser, kan derfor bidra til en raskere forverring av disse tilstandene. I tillegg er tilgangen til spesialiserte helsetjenester ofte begrenset i fengsler, noe som kan føre til at eldre innsatte ikke får den behandlingen de trenger (Hayes, 2017).

Angående sosiale og psykologiske aspekter ved fengsling av eldre, er sosiale relasjoner og følelsen av tilhørighet også viktige faktorer for rehabilitering av eldre innsatte fordi de ofte har mistet kontakten med familie og venner, noe som forsterker følelsen av isolasjon. Dette kan ha en direkte negativ innvirkning på deres mentale helse og deres evne til å tilpasse seg livet etter løslatelse (Aday & Krabill, 2011). Mann (2012) fant at eldre innsatte som ikke hadde et støttende sosialt nettverk, var mer utsatt for å oppleve depresjon og angst. Dette peker på behovet for programmer som fremmer sosial interaksjon, enten gjennom besøk fra frivillige organisasjoner eller gjennom aktiviteter som legger til rette for felleskap mellom innsatte.

Eldre innsattes opplevelser av fengselslivet kan også sees i lys av teorier om sosiale roller og identitet. Ifølge Goffman (1961) er fengselet en "total institusjon" hvor innsatte mister mange av sine tidligere sosiale roller og blir definert utelukkende av sin status som innsatt. For eldre innsatte, som allerede står overfor utfordringer knyttet til tap av roller i samfunnet utenfor fengselet (som for eksempel å være pensjonist, besteforelder, eller en tidligere ansatt), kan dette tapet av identitet ha en dypere effekt på deres psykiske helse. Maruna (2001) argumenterer for at rehabilitering innebærer at innsatte må utvikle en ny selvforståelse som går utover deres kriminelle identitet. Dette kan være særlig viktig for eldre innsatte som ofte står overfor både tap av fysisk kapasitet og tap av sosial status.

Avslutningsvis viser litteraturen tydelig at eldre innsatte har unike behov som ikke alltid blir ivaretatt i tradisjonelle fengselsmiljøer. Fysiske, mentale og sosiale utfordringer krever spesialiserte tilnærminger, og det er et klart behov for aldersspesifikke programmer som kan støtte denne gruppens rehabiliteringsprosess.

5. Gjennomføring og metode

I forskningsprosjektet rettet vi søkelyset mot de spesifikke utfordringene som eldre innsatte står overfor under soning i høysikkerhetsfengsler i Norge. Med andre ord har formålet med prosjektet vært å vurdere effekten av CAMEO-programmet på eldre innsattes opplevelse av fengselsmiljøet. Vi har ønsket å undersøke om programmet bidrar til å redusere følelsen av isolasjon, forbedre mental og fysisk helse, og fremme en mer positiv holdning til rehabilitering. Videre har vi forsøkt å identifisere områder hvor programmet kan forbedres for bedre å møte behovene og forventningene til denne aldersgruppen.

Hovedspørsmålet som har ledet denne studien var: *Hvordan påvirker CAMEO-programmet eldre innsattes opplevelse av fengselsmiljøet, og hvordan kan programmet videreutvikles for bedre å møte deres behov og forventninger?*

Ved å utforske dette spørsmålet har vi prøvd å bidra til en bedre forståelse av hvordan aldersspesifikke tiltak kan integreres i Kriminalomsorgen. Dette er særlig viktig i en tid hvor fengselspopulasjonen blir stadig eldre, og hvor tradisjonelle fengselsstrukturer ikke lenger er tilstrekkelige for å møte de komplekse behovene til denne gruppen (Skarbek, 2020).

Studien er basert på 1) en kvantitativ undersøkelse med fokus på perspektivet til CAMEO-innsatte i et høysikkerhetsnivåfengsel i Norge, 2) kvalitative dybdeintervjuer utført med noen av de som har deltatt i undersøkelsen og 3) kvalitative dybdeintervjuer og fokusgruppe med CAMEO-ansatte samt ansatte fra Kriminalomsorgen og Frelsesarmeen. Vi vil her gjøre rede for ulike valg angående prosjektets metodiske tilnærming og prosessen frem mot det endelige metodiske opplegget.

6. Faser i forskningsprosjektet

6.1. Fase 1: Kvantitativ undersøkelse

I den første fasen av prosjektet gjennomførte vi en kvantitativ undersøkelse i perioden mai til juni 2024. Målet var å få et overordnet perspektiv på effektene av CAMEO-programmet på eldre innsattes opplevelse av fengselsmiljøet.

Deltakerne i den kvantitative undersøkelsen var eldre innsatte som deltok i CAMEO-programmet. For å sikre at de var villige til å delta, mottok alle inviterte et informasjonsskriv om prosjektet samt et samtykkeskjema. De ble også informert om at de kunne trekke seg fra studien når som helst. Totalt var det 15 innsatte i CAMEO-programmet, og av disse svarte 11 innsatte (73,33%) på undersøkelsen. To innsatte hadde ikke deltatt i programmet lenge nok til å gi en vurdering, en hadde språkbarrierer, og én var utilgjengelig grunnet arbeid.

Selv om vi har fått verdifulle innsikter fra den kvantitative undersøkelsen, er vi klar på at et utvalg på 11 deltakere er relativt lite for en kvantitativ metode. Dette kan begrense generaliserbarheten av resultatene. Begrensningen var imidlertid gitt av antall tilgjengelige deltakere i CAMEO-programmet.

Til tross for disse begrensningene har undersøkelsen gitt oss viktig informasjon som vil være nyttig for videre forskning og forbedring av programmet. Deltakernes erfaringer og tilbakemeldinger ga oss en solid basis for ytterligere faser i prosjektet.

Den kvantitative undersøkelsen (Vedlegg 14.5) besto av en strukturert spørreundersøkelse som ble gitt til deltakerne i programmet. Deltakerne ble bedt om å vurdere sine erfaringer på en skala fra 1 til 10, hvor 1 indikerer "helt uenig" og 10 indikerer "helt enig", basert på en rekke utsagn knyttet til deres deltakelse i programmet. Spørsmålene dekket et bredt spekter av temaer, inkludert forbedring av daglige rutiner, følelse av verdighet, tilhørighet, og personlige endringer. I tillegg til de lukkede spørsmålene inkluderte undersøkelsen åpne spørsmål der deltakerne kunne utdype sine synspunkter, samt foreslå ytterligere aktiviteter eller støttefunksjoner som de mente kunne forbedre programmet.

6.2. Fase 2: Kvalitative intervjuer

6.2.1. CAMEO-innsatte

I denne delen gjør vi rede for funnene knyttet til de kvalitative intervjuene av innsatte.

Alle informantene har vært en del av CAMEO-prosjektet i kortere eller lengre perioder. De fleste har vært med fra starten av og flere har vært på andre avdelinger og/eller hatt andre fengselsstraffer tidligere. Med andre ord har en del av informantene et solid grunnlag for å sammenligne dagens soning med tidligere erfaringer fra fengsel.

Informantene var menn mellom 50 og vel 80 år. De fleste var eldre, og alle hadde ulike typer sykdom og eller funksjonsnedsettelse. Flere sitter i rullestol.

Alle deltakere fikk utdelt et samtykkeskjema og leste gjennom prosjektets formål og retningslinjer for personvern før intervjuene startet. Alle informantene stilte opp på frivillig basis og de ble informert at en eventuell deltakelse i prosjektet ikke ville påvirke soningsforholdene, heller ikke ville det ha negativ innvirkning om de skulle velge å trekke seg på et senere tidspunkt.

I intervjuene er det brukt en intervjuguide med de samme spørsmålene. Intervjuguiden ble utviklet med utgangspunkt i eksisterende litteratur og funn fra fase 1. Litteraturgjennomgangen ga innsikt i relevante teorier og tidligere forskning, mens dataene fra den kvantitative undersøkelsen identifiserte nøkkeltemaer og mønstre som trengte videre utforskning. Denne kombinasjonen sikret at intervjuguiden var både teoretisk fundert og empirisk forankret (Vedlegg 14.6).

Til tross for at samme intervjuguide ble brukt, ble intervjuene ganske forskjellige basert på det informantene la vekt på og tok opp. Det kom også opp viktige temaer som ikke intervjuguiden belyste direkte.

Vi har gjort en tematisk analyse av materialet basert på semistrukturerte intervjuer med informantene. Fem innsatte er intervjuet. Hvert intervju varte i opp mot en time.

Intervjuene ble videre analysert med utgangspunkt i et stegvis tematisk rammeverk (Braun & Clarke, 2006), der disse følgende trinnene ble gjennomført:

1. Gjennomgåing av data – først har vi gjort oss kjent med dataene, ved å analysere deres struktur og innhold.
2. Koding – deretter generte vi innledende koder.
3. Kategorisering – etterpå søkte vi etter mønstre på tvers av dataene
4. Identifisering av temaer – endelig samlet vi de observerte mønstre under overordene temaer som hadde både teoretisk og praktisk relevans

6.2.2. Ansatte engasjerte i CAMEO

For at CAMEO skal kunne gjennomføres så er ansatte en viktig ressurs. Ansatte i programmet ivaretar program og aktiviteter, tilbud og forsvarlighet. Frelsesarmeen har to ansatte som jobber med CAMEO, en 100% ansatte og en 50% ansatte. Begge disse har en helse- eller sosialfaglig bakgrunn og erfaring med arbeid blant eldre. Disse ansatte er i fengselet på hverdager på dagtid og er ansvarlig for aktiviteter, gjennomføring og forsvarlighet i programmet. I tillegg så er de ansatte i Kriminalomsorgen viktige for prosjektet for å ivareta sikkerheten. Det er en fast betjent til stede i avdelingen hvor CAMEO er til hver tid. I tillegg så kommer inspektør innom flere ganger i løpet av dagene. Betjenter er tilstede i avdelingen på kveldstid og på natt.

For å få så mye informasjon som mulig om effekten av CAMEO, utover den enkelte innsattes opplevelse, var det viktig å samle informasjon og materiale også fra de som arbeider i CAMEO. Dette ble gjort gjennom å legge til rette for et gruppeintervju i fengsel. Til stede i dette intervjuet var både

ansatte fra Frelsesarmeen og betjenter fra det aktuelle fengselet. Begrunnelsen for å ha disse to ansatte gruppene sammen er at gjennomføringen av CAMEO gjøres i tett samarbeid mellom disse gruppene. Det var også interessant å få de ulike personalgruppene i samtale om elementer i arbeidet hvor deres rolle som ansatt i Frelsesarmeen eller Kriminalomsorgen bidrar ulikt til gjennomføringen av programmet. Det ble også i forkant av intervjuene nevnt av en av de ansatte i Frelsesarmeen at en samtale med både ansatte fra Frelsesarmeen og Kriminalomsorgen sammen illustrerer noe av den tilliten til hverandres rolle og ekspertise og at dette ville komme bedre frem i en samtale med alle til stede.

Utvelgelsen av hvem som skulle delta i intervjuer var basert på engasjement i CAMEO og kjennskap til programmet. Det ble sendt en invitasjon til å delta og de som arbeider med CAMEO valgte ut hvem av dem som skulle delta i intervjuet, det ble anbefalt to fra Frelsesarmeen og to fra Kriminalomsorgen.

Gruppeintervjuet ble gjennomført med begge ansatte fra Frelsesarmeen samt en betjent og en ansvarlig betjent fra det aktuelle fengslet. Tre av de som deltok har CAMEO eller den avdelingen CAMEO hører til som sitt hovedarbeid eller hovedavdeling, en av de som deltok har ansvar for et større område når vedkommende er på vakt. Alle fire som deltok var kvinner.

Intervjuet ble gjennomført på plass i fengsel og varte i ca. 1 time og 30 min. Intervjuet ble tatt opp på bånd. Det ble gjennomført en samtale som bygget på et semistrukturert intervju og alle de som deltok hadde fått spørsmålene på forhånd slik at de kunne forberede seg på samtalen.

I tillegg til gruppeintervjuet ble det gjennomført et individuelt intervju av initiativtakeren som arbeider for Frelsesarmeens fengselsarbeid. Vedkommende arbeider som kapellan i det aktuelle fengselet. Motivasjonen for å intervju vedkommende var for å få en fylldig beskrivelse av hvorfor Frelsesarmeen tok initiativet til CAMEO, hvordan man innhentet informasjon samt hvordan man presenterte tilbudet for det aktuelle fengslet. Intervjuet ble gjennomført på TEAMS og tatt opp på ekstern lydopptaker.

Dataene ble i etterkant analysert med utgangspunkt i et stegvis tematisk rammeverk (Braun & Clarke, 2006), der de følgende trinnene ble gjennomført:

1. Gjennomgåing av data – først har vi gjort oss kjent med dataene, ved å analysere deres struktur og innhold.
2. Koding – deretter generte vi innledende koder.
3. Kategorisering – etterpå søkte vi etter mønstre på tvers av dataene
4. Identifisering av temaer – endelig samlet vi de observerte mønstre under overordnede temaer som hadde både teoretiske og praktiske relevans

7. Forskningsetikk

I dette prosjektet er forskningsetiske vurderinger av avgjørende betydning for å ivareta rettighetene og sikkerheten til deltakerne, spesielt siden forskningen involverer eldre innsatte i et fengselsmiljø, som er en særlig sårbar gruppe. Etiske retningslinjer som de nasjonale retningslinjene for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH, 2021) og personvernlovgivningen (GDPR) danner grunnlaget for prosjektets etiske rammeverk.

Et sentralt prinsipp i prosjektet er frivillighet. Alle deltakerne i studien har mottatt grundig informasjon om prosjektets formål, metoder, og hvordan dataene deres vil bli håndtert. Dette er spesielt viktig i et fengselsmiljø der maktstrukturer kan påvirke innsattes opplevelse av valgfrihet.

Deltakerne fikk mulighet til å trekke seg fra prosjektet når som helst uten konsekvenser. Dette ivaretar individets autonomi og sikrer at deltakelse skjer på et informert grunnlag (NESH, 2021).

Alle data som samles inn i prosjektet, håndteres i samsvar med personvernforordningen (GDPR) og kravene fra SIKT. Personopplysninger er anonymisert eller avidentifisert, og ingen enkeltpersoner kan identifiseres i publiserte resultater. Dette er i tråd med praksisen beskrevet i de godkjente søknadene til Kriminalomsorgen og SIKT (Vedlegg 14.1 og 14.2), der det ble understreket at all databehandling skal skje i tråd med GDPR, og at dataene lagres på en sikker server ved VID vitenskapelige høyskole. Dette bidrar til å opprettholde deltakernes personvern og integritet, og det sikrer at sensitive opplysninger behandles med forsiktighet.

Eldre innsatte anses som en sårbar gruppe på grunn av alder, helseutfordringer og deres situasjon i fengselet. Dette krever en ekstra følsomhet når det gjelder deres deltagelse i forskningen. Ifølge NESH (2021) må forskning på sårbare grupper sørge for at deltakerne ikke utsettes for unødig risiko, og at det tas spesielle hensyn til deres velvære. Forskning som involverer fengselsinnsatte må ta hensyn til maktbalansen mellom forskere, deltakere og fengselsmyndigheter. For å redusere risikoen for rollekonflikter, har prosjektet vært nøye med å skille forskerens rolle fra rollen til de ansatte i fengselet.

Forskere i dette prosjektet måtte balansere sin rolle som uavhengige forskere med behovet for samarbeid med fengselsmyndighetene og CAMEO-ansatte. Som nevnt i tidligere forskning kan samarbeid mellom forskere og institusjoner skape spørsmål om maktbalanse og rolleforståelse (NESH, 2021). I dette prosjektet har det vært viktig å opprettholde forskernes uavhengighet, slik at de kan gi objektive vurderinger av CAMEO-programmet uten å være påvirket av samarbeidspartnere.

Dataene som samles inn fra innsatte i CAMEO-programmet er følsomme, både på grunn av deltakernes situasjon som fengslede og på grunn av deres helse- og personopplysninger. Ved behandling av slike data har forskergruppen fulgt nøye retningslinjene som er beskrevet i forskningsprosjektets etiske refleksjoner og i søknaden til Kriminalomsorgen. All databehandling er anonymisert, og forskerne har implementert strenge prosedyrer for å sikre at dataene oppbevares sikkert og at kun autorisert personell har tilgang til dem.

Et annet viktig etisk aspekt er formidlingen av forskningsresultatene. I henhold til prinsippene for åpenhet i forskningen er både ønskede og uønskede resultater fra prosjektet offentliggjort. Uansett er alle resultater presentert på en måte som beskytter deltakernes anonymitet og integritet.

Del II: Prosjektets resultater

8. Introduksjon til resultatene

Denne evalueringsstudien undersøker effektene av CAMEO-programmet for eldre innsatte i norske fengsler, med fokus på hvordan programmet påvirker deres fysiske og mentale helse, sosiale relasjoner, samt deres opplevelse av fengselsmiljøet. CAMEO-programmet ble etablert med mål om å gi eldre innsatte tilgang til aktiviteter og sosial støtte som kan bidra til å forbedre deres livskvalitet og øke sjansene for vellykket rehabilitering. Gjennom både kvantitative og kvalitative analyser har vi sett på ulike aspekter av programmet, inkludert innsattes deltakelse i aktiviteter, deres opplevelse av tilhørighet og sosialt fellesskap, samt hvordan programmet kan videreutvikles for bedre å møte deres behov.

Resultatene i denne rapporten belyser både positive og utfordrende sider ved programmet. De viser at CAMEO-programmet har hatt en betydelig innvirkning på innsattes fysiske og mentale velvære, ved å tilby dem meningsfulle aktiviteter og et strukturert program som bidrar til å redusere isolasjon. Samtidig har vi avdekket visse begrensninger knyttet til fengselets infrastruktur og ressurser, som gjør det utfordrende for noen eldre innsatte å få fullt utbytte av tilbudet.

Videre har forskningen identifisert hvordan CAMEO-programmet støtter prinsippet om normalitet ved å tilby aktiviteter og samhandling som ligner på hverdagslivet utenfor fengselet. Dette er viktig for innsattes rehabilitering og reintegrering i samfunnet etter soning. Evalueringens resultater vil være nyttige for å forstå hvordan programmer som CAMEO kan tilpasses og videreutvikles for å møte de spesifikke behovene til eldre innsatte på en mer helhetlig og inkluderende måte.

9. Resultat fra Fase 1: Kvantitativ undersøkelse

Analysen av de kvantitative dataene viste at deltakerne i gjennomsnitt er fornøyde med sin daglige rutine som følge av CAMEO-programmet. Dette ble reflektert i en økt følelse av verdighet, tilhørighet og samhold. Inngående data indikerte at deltakere opplevde et mer positivt forhold til fengselspersonell og andre innsatte som deltok i programmet. Mange fremhevet at programmet bidro til å gjøre soningen mer lik et normalt liv, noe som igjen støttet deres rehabiliteringsprosess.

Nedenfor finnes det en oversikt over resultatene:

Tabell 9.1 Fordeling av poeng per svar for hvert av spørsmålene i undersøkelsen

Poeng per spørsmål	Helt uenig			Nøytralt				Helt enig		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Jeg føler at aktivitetene tilbudt gjennom CAMEO-prosjektet har forbedret min daglige rutine i fengselet.					1	1		2	4	3
Deltakelse i CAMEO har bidratt til å øke min følelse av verdighet.					1	1	3	1	2	3
Jeg føler en sterkere tilhørighet eller samhørighet med andre innsatte eller ansatte på grunn av CAMEO.					1	1	2		7	
Jeg har opplevd personlige endringer eller utvikling som et resultat av min deltakelse i CAMEO.				1	1		3	2	4	

Jeg har møtt utfordringer i forbindelse med CAMEO som jeg føler bør adresseres.	3	2		1				2	1	
Jeg mener at CAMEO bidrar til at livet mitt under straffegjennomføringen blir så likt som mulig det vanlige livet i samfunnet.	2				1	1	1	1	4	1
Jeg anbefaler inkludering av spesifikke aktiviteter eller støttefunksjoner i CAMEO.	1					2		1	3	3
Jeg har spesifikke forventninger til fremtidig utvikling av CAMEO.						2	2	3		3
Jeg ser på CAMEO som en verdifull del av mitt liv i fengsel.								2	3	6
Jeg føler at mine meninger og erfaringer med CAMEO er verdsatt og tatt hensyn til.					1		1	2	2	5

Tabell 9.2 Oversikt over svar, poeng og gjennomsnittlig poengsum for hvert av spørsmålene i undersøkelsen

	Totalt antall svar	Totalt antall poeng	Gjennomsnittsscore
Jeg føler at aktivitetene tilbudt gjennom CAMEO-prosjektet har forbedret min daglige rutine i fengselet.	11	93	8,45
Deltakelse i CAMEO har bidratt til å øke min følelse av verdighet.	11	88	8,00
Jeg føler en sterkere tilhørighet eller samhörighet med andre innsatte eller ansatte på grunn av CAMEO.	11	88	8,00
Jeg har opplevd personlige endringer eller utvikling som et resultat av min deltakelse i CAMEO.	11	82	7,45
Jeg har møtt utfordringer i forbindelse med CAMEO som jeg føler bør adresseres.	9	36	4,00
Jeg mener at CAMEO bidrar til at livet mitt under straffegjennomføringen blir så likt som mulig det vanlige livet i samfunnet.	11	74	6,73
Jeg anbefaler inkludering av spesifikke aktiviteter eller støttefunksjoner i CAMEO.	10	78	7,80
Jeg har spesifikke forventninger til fremtidig utvikling av CAMEO.	10	80	8,00
Jeg ser på CAMEO som en verdifull del av mitt liv i fengsel.	11	103	9,36
Jeg føler at mine meninger og erfaringer med CAMEO er verdsatt og tatt hensyn til.	11	96	8,73

Dessuten fikk deltakerne noen åpne spørsmål hvor de kunne utdype sine meninger om enkelte temaer fra undersøkelsen.

På spørsmålet om hvilke aktiviteter eller støttefunksjoner de ville anbefale å inkludere i CAMEO-ordningen (oppfølgingsspørsmål til spørsmål 7), nevnte de følgende:

- Et ønske om mer tilstedeværelse av CAMEO-personell.

- Et ønske om flere treningsmuligheter.
- Et ønske om mulighet til å bruke kulturbygget for trening og andre aktiviteter flere ganger i uken.

Når de ble spurt om spesifikke forventninger til den fremtidige utviklingen av CAMEO (oppfølgingsspørsmål til spørsmål 8), ble følgende nevnt:

- At CAMEO blir et fast tilbud i fengselet.
- At CAMEO vokser og blir et permanent tilbud i norske fengsler.
- At CAMEO fortsetter å bygge videre på det de har startet.

Endelig, da de fikk muligheten til å dele andre tanker eller erfaringer med CAMEO som ikke var dekket av spørreundersøkelsen (et åpent spørsmål), kom følgende kommentarer:

- Et ønske om to faste CAMEO-ansatte i fremtiden.
- Bekymring over eventuelt nedleggelse av CAMEO-prosjektet.
- Mulighet for samarbeid mellom CAMEO-ansatte og fysioterapeuter.

Til slutt, den kvantitative undersøkelsen ga verdifulle innsikter i hvordan CAMEO-programmet påvirker eldre innsattes dagligliv og opplevelse av soning i fengselet. Selv om det var en del områder for forbedring, som tilgang til mer variert fysisk trening og kulturaktiviteter, bekreftet resultatene at programmet generelt oppfylte de behovene som det var ment å adressere.

10. Resultat fra fase 2: Kvalitative intervjuer

10.1. CAMEO-innsatte

Basert på intervjuene med de innsatte kom det frem 6 hovedtemaer, som følger:

- CAMEO-effekten
- Felleskapets betydning
- Aktiviteter
- LAR
- Fysiske forhold og diskriminering
- Rehabilitering, utvikling og forbedring av CAMEO-prosjektet

10.1.1. «CAMEO-effekten»

Felles for alle informantene er at de uttrykker at CAMEO har hatt en viktig, positiv betydning for deres liv og hverdag i fengselet. Noen snakker om et «før og etter CAMEO», «CAMEO-effekten» og bekymring for at CAMEO-prosjektet skal opphøre.

CAMEO-effekten kan beskrives på ulike nivåer basert på utsagn fra informantene. Det handler både om opplevelsen, bedre psykisk/mental helse i hverdagen og om fysiske tiltak, forbedringer og aktiviteter i fengselet. Flere uttrykker også at prosjektet kan ha en samfunnsøkonomisk effekt fordi mulighetene til rehabilitering øker, og de ser muligheter for et normalt liv uten kriminalitet og soning, noe som kan spare samfunnet for millioner av kroner. En informant sier det slik:

Det er en sånn stemning som CAMEO har lagt til rette for liksom. Vi er i samme båt og har et felles mål. Vi skal bli ferdig med dette her og komme videre i livet. Vi er likeverdige alle sammen ... Slik er det ikke på andre avdelinger ... (Informant 1)

Flere uttrykker at de gjennom CAMEO-prosjektet har fått noen som «står på deres side», «er på samme lag», noen de kan snakke med som bryr seg og har tid til å snakke med dem. Noen snakker også om at man opplever både respekt, verdighet og bedre humør gjennom CAMEO-ansattes måte å møte dem på.

Man blir lettere til sinns, og måten man blir møtt på av CAMEO gir verdighet også, fordi de møter oss med respekt og det har alt å si [...] Det er i hvert fall mye mer personlig her på CAMEO [...] Så er det jo viktig å snakke med andre enn kun enspora kriminelle [...] Du føler du kan liksom slippe skuldrene litt ned [...] du trenger ikke være så forsiktig med å snakke om noe. CAMEO-folka er jo veldig greie folk, ikke så formelle som betjenter for å si det sånn. (Informant 2)

Informanten poengterer også at CAMEO-ansatte virker genuint interesserte, de bryr seg faktisk, stiller «de rette spørsmåla» ikke bare fordi de må det, men fordi de faktisk lurere på det og er interesserte. Informanten sier at livet i fengselet før og etter CAMEO ikke kan sammenlignes. Opplevelsen er at CAMEO-prosjektet gir muligheter til personlige samtaler, egenutvikling og aktiviteter hver dag:

CAMEO får meg til å ønske å være den beste versjonen av meg selv, egentlig [...] Jeg kan dra det så langt at jeg trives og har det bra. Jeg gleder meg til å våkne om morgenen fordi jeg har ting jeg skal gjøre [...] Jeg har så mye å gjøre at det ikke er sikkert jeg har lang nok dom, vet du! (Informant 2)

Flere uttrykker at CAMEO-prosjektet har gitt en bedre livskvalitet, at det prosjektet leverer har kvalitet og at ansatte i CAMEO ikke bare ser på «utsiden av folk», men lytter og ser mer hvem man er som menneske. En sier:

CAMEO hjelper veldig godt, de gjør veldig positive ting. Og du vet [...] da kommer det også positive tanker. Man blir positiv i utgangspunktet. Så endorfin-tankene, de blir jo stimulert og det stimulerer jo hele kroppen. (Informant 3)

En del opplever også at CAMEO-prosjektet kan være med på å normalisere livet innenfor murene – at det er med på å «utviske» forskjellen mellom livet utenfor og her. Gjennom CAMEO opplever flere også mer omsorg. Prosjektet oppleves som et «pluss», både på individnivå og for avdelingen som helhet. Flere uttrykker også at CAMEOs arbeid og holdninger kan ha hatt en «smitteeffekt» i positiv forstand gjennom at fengselsbetjenter «har blitt litt sånn CAMEO»:

Hele greien er en genistrek funnet opp av en eller annen i systemet og jeg tror at det hjelper for dem som skal ut igjen (i samfunnet). De får et helt annet syn på ting, ja, til og med fangevokterne. De fengselsansatte blir jo smittet av det her. (Informant 4)

Noen stiller spørsmål ved hva kriminalomsorg faktisk betyr, eller hva Kriminalomsorgen tilbyr av omsorg i hverdagen fordi de savner dette. Flere opplever at fengselet gir omsorg i form av gode helsetjenester som har avdekket alvorlig sykdom, noe som kanskje ikke hadde blitt oppdaget om de hadde vært utenfor murene. I tillegg uttrykker noen også tydelig at eldre innsatte med funksjonsnedsettelse har andre og flere behov enn yngre innsatte har, og at disse må dekkes.

På spørsmål om CAMEO kan fungere som et omsorgsprogram svarer en (Informant 4):

Jeg kommer til å være her til jeg dør ... og jeg har det mye bedre her enn jeg hadde hatt på et sykehjem eller gamlehjem og sånt [...] CAMEO-folkene er jo veldig greie ... de burde hatt to hele stillinger, nå er det jo 1,5. Jeg er klar over at det koster penger, men jeg tror at man hadde igjen for det om man hadde flere.

Så lenge CAMEO er her er vi trygg på at vi alle blir ivaretatt. [...] Hvis de hadde vært vekk eller ramlet ut, da tror jeg at det hadde gått tilbake igjen slik det var før. [...] Eldre innsatte krever jo mye mer [...] Det handler jo om å få opp selve menneskeligheten i dette.

En annen viktig «CAMEO-effekt» er når de innsatte uttrykker glede og tilfredshet rundt forbedrede fysiske forhold og aktiviteter. De fysiske soningsforholdene har blitt endret med betraktelig mindre innlåsing på ukedagene, hyggeligere fellesarealer med sofaer, bord, aviser og akvarium utenfor cellene og mye mer bruk av lounge, kjøkken, trimrom og hobbyrom. Forbedringene settes i sammenheng med at CAMEO bidrar til økt bemanning på avdelingen med sin 1,5 stilling, og at det gjennom prosjektet er gjort innkjøp av inventar, hobbymaterialer og trimutstyr. Den positive effekten av å sitte mindre alene på cella framheves av alle informantene. Noen innsatte har opplevd å sitte inne på cella opptil 23 timer i døgnet, blant annet på grunn av mindre bemanning og ikke tilrettelagt uteområde for innsatte som er rullestolavhengige. En informant sier det slik:

Det har vært stor variasjon på den tiden jeg har vært her (i fengselet). Da jeg kom for 5 år siden, kunne jeg sitte inne 23 timer i strekk og jeg var veldig lite utendørs på den tiden. Om jeg var ute var det som regel dårlig vær og jeg kom meg ikke ut med manuell rullestol ... (Informant 3)

Informantene i rullestol har opplevd det ekstra vanskelig å komme ut av cellene grunnet manglende tilrettelagte uteområder for rullestol, manglende ramper og samt trange områder og hindringer innendørs. I tillegg påpeker flere at fengselets manglende ressurser hindrer at cellene kan være åpne og færre kan hjelpe innsatte med funksjonsnedsettelser.

Innsatte uttrykker også at CAMEO har bidratt til å fremme forslag om bedre universell utforming, noe som blant annet har resultert i installasjonen av en uterampe. I tillegg til at CAMEO har skapt holdningsendringer og belyst behovene til eldre og innsatte med funksjonsnedsettelse. Gjennom programmet har avdelingen fått sine rutiner endret på hverdager med mye mindre innlåsing og mye mer tid i fellesarealer og flere aktiviteter.

Informantene uttrykker at de venter på at helga skal gå over slik at CAMEO kan komme på mandagene og være gjennom uka. Da kan de være i fellesområder og gjøre noe i stedet for å være inne på cella. De innsatte uttrykker tydelig at de ønsker at tilbudet skal utvides til to hele stillinger og at CAMEO-tilbudet også kunne være i helgene. Dette, mener de, ville gjort livet i fengsel lettere og forbedret livskvaliteten.

Flere informanter trekker også frem CAMEO-prosjektets samfunnsøkonomiske verdi. Gjennom prosjektet opplever flere positiv egenutvikling som igjen kan føre til et mer normalt liv etter soningen. En informant uttrykker det slik:

Jeg tenker at dette er en unik mulighet som CAMEO har til å påvirke livet videre for hver enkelt innsatt. For det er en normalisering av ting vi holder på med [...] CAMEO ansatte fungerer jo som psykologer også. (latter) For ikke å snakke om det samfunnsøkonomiske biten etterpå med å ikke gå på nye lovforbrytelser og den slags. Det koster jo enormt for samfunnet. Så jeg tenker de har en unik posisjon til å gjøre en stor og god innsats for alle og enhver og ikke bare den enkelte person, men for samfunnet også. (Informant 2)

En annen innsatt reflekterer også rundt CAMEO-prosjektets potensielle samfunnsverdi:

Mellom første og andre gangen jeg var i fengsel var jeg vel ute i to år [...] og jeg gjorde så mye faenskap at det kosta staten millioner av kroner i rettssystemet [...] og hvor mye koster et sånt prosjekt som CAMEO? Det er jo småpenger i forhold til hva en aktiv kriminell påfører staten. Det er ikke mange som skal komme på bedre tanker før CAMEO-opplegget her vil være vanvittig lønnsomt (Informant 1)

10.1.2. Felleskapets betydning

Som et resultat av CAMEOs inntreden i fengselet, har arenaer for felleskap mellom både innsatte og de ansatte økt. Dette poengteres indirekte eller direkte av flere innsatte. Når dette funnet løftes frem spesielt i undersøkelsen handler det om at felleskap er et grunnleggende behov som har verdi for alle mennesker.

Felleskapene kan i praksis handle om å sitte og lese aviser og drikke kaffe sammen i det nye, hyggelige fellesområdet utenfor cellene, se på sport sammen, spille kort i loungen, eller å ha tilgang til uteområde sammen med andre, uavhengig av om en er rullestolbruker eller ei. En informant sier:

Det er mye mer fellesskap her i motsetning til andre avdelinger. Der blir det ofte klaner og gjenger, så du blir del av en liten klan. Her kan alle snakke med alle. Det er veldig verdifullt. (Informant 1)

Mer åpne dører til cellene, på grunn av CAMEO, har fått mennesker ut av isolasjonen, sier en informant. Småpratene blant de innsatte og med betjening «gjør veldig godt» sier en annen. Samtalene i fellesområdene har ført til både til mindre ensomhet, større aksept og utvidet den menneskelige horisonten uttrykker noen. En sa:

Jeg tilbringer jo mer tid og setter pris på flere av de innsatte her enn jeg gjorde før CAMEO kom. For det var enkelte folk jeg ikke nødvendigvis følte for å snakke med, men det viser jo seg at det er jo skapelige folk det også ... (Informant 2)

Informantene bruker i mindre grad ord og betegnelser av abstrakt/mental/psykologisk karakter rundt dette, men mer formuleringer som at det er hyggelig, normalt og viktig. Det kan også virke som fellesskapet med fengselets betjening har økt noe fordi CAMEO har bidratt til å bygge en kultur for tilstedeværelse og at den faktiske totalbemanningen har økt. Noen uttrykker at CAMEO fungerer som et positivt «lim» i miljøet, som skaper fellesskap og aktivitet.

10.1.3. Aktiviteter

Informantene forteller at de setter pris på aktivitetene som CAMEO tilbyr, som for eksempel, fellestrening, spilling, Lego, akvarium, brodering, sying, musikklytting og matlaging. Før CAMEO hadde de kun mulighet for å lese og se på film. Det å oppleve valg av aktiviteter er også viktig. En informant forteller det slik:

Jeg var jo her før CAMEO kom også, og hverdagen nå er helt annerledes, og innholdsrik, som man ønsker å ha det då, man kan ha det rolig eller man kan være travel opptatt hele dagen. (Informant 2)

En annen beskriver det slik:

Ja, jeg gleder meg når jeg våkner om morgenen for det er ting jeg skal gjøre. (Informant 5)

Flere gir uttrykk for at de nå har tilgang til aktiviteter som er tilnærmet livet på «utsiden», og som de hadde ikke hatt tilgang til uten CAMEO. Det vises også til at aktiviteter som er igangsatt etter initiativ fra de innsatte selv, et eksempel er akvarium inne i fengselet. En informant beskriver det slik:

Det så fint skjønner du ja, fordi jeg har akvarium på utsida. Så det er noe som jeg kan involvere meg veldig i og igjen noe som er på utsida, som jeg kan gjøre her også. Det var gjennom at vi fikk lov å føre opp lister med hva vi ønsket å gjøre og hva vi ønsker å ha og der var det blant annet. Lego og akvarium og masse forskjellige aktiviteter, og de (CAMEO) har skaffet alt som jeg var interessert i. (Informant 2)

Informantene mener at aktivitetene bidrar med å fylle dagen med variasjon, en mer meningsfull hverdag og at de gir dem håp. Det har blitt mer innhold i hverdagen, utover å bare å lese og se på TV. Aktivitetene bidrar også til mer opplevd fellesskap for alle, i motsetning til andre avdelinger hvor snakkes om mer grupperinger. Informantene forteller at aktivitetene også påvirker søvnkvaliteten, at de sover bedre når de har vært aktive og fylt hverdagen med meningsfulle aktiviteter. En informant forteller:

Ja, jeg selv ser lyst på framtida. Jeg har blitt re-introdisert for en del aktiviteter, som jeg hadde glemt ut litt, så jeg har lyst til å fortsette med, og jeg har det rett og slett bra den tida jeg er her – Og jeg har kanskje også blitt litt mer tolerant overfor for menneske også, sånn generelt (Informant 2)

En annen beskriver det slik:

Ja, det det gir meg mening, helt klart. Jeg har fått innholdsrike dager, interessante dager og jeg gleder meg så lenge det er hverdag når CAMEO er her. Helgene er lange for da er ikke CAMEO her. Det er to kjekke som er ansatt hos CAMEO [...] og det er et bra tilskudd til hverdagen. For alternativet har vært så mye verre enn det, så jeg er heldig som har soning nå her, og får være med på det. (Informant 3)

Alle informantene deltar på to eller flere aktiviteter. Det kan virke som noen er med på det meste.

Flere informanter sliter med å sette ord på mer abstrakte og psykologiske fenomener som for eksempel hvordan CAMEO har bidratt til å skape mening og verdighet i hverdagen – men flere uttrykker at aktivitetene betyr noe, at opplevelsen av fellesskap har økt og at å komme ut i fellesarealene betyr mye. Det er snakk om et «før og nå».

Noen uttrykker det som om at før «lå man bare i senga og sov for at dagen skulle gå fortest mulig» – nå har man noe å stå opp til og fylle hele dagen med. Noen opplever å ha aktiviteter man kan gjøre og fylle hele dagen med, man «rekker ikke alt på en dag» ble uttrykt med et smil. Dette gir mening, mestring og en mye bedre hverdag i fengselet.

Som en konsekvens av CAMEO-innspill er det også «åpen dag» på onsdager der man kan være mye i loungen og lage et måltid sammen på kjøkkenet og spise sammen om man vil. Dette opplevdes som positivt og gir variasjon i dagene. Alle aktivitetene er med på å gi en mer meningsfull hverdag som innsatt.

10.1.4. LAR – en trussel for miljøet

Et tema som kom opp i intervjuene, og som ikke var tematisert i intervjuguiden, var rus/dop og rusmisbruk i fengselet. Bekymring rundt dette ble tematisert av flere, særlig av de yngste informantene. De innsatte påpekte en merkbar positiv endring på «CAMEO-avdelingen» sammenlignet med andre avdelinger, i form av rusfritt miljø. I de siste par månedene hadde de også lagt merke til at flere «LAR-brukere» hadde fått plass på avdelingen.

Flere innsatte påpekte at rus og såkalt LAR-innsatte utgjorde en risiko for fengselets innsatte, i form av fristelser til å kjøpe stoffer som Metadon og Subutex m.m. Dette medførte både rusmisbruk på avdeling og igjen til salg og kjøp.

Det har begynt å komme en del sånne LAR-medisinerte inn her og jeg ser at de har begynt med bytting av medisiner og gitt medisiner til folk som ikke skal ha medisiner [...] Jeg vet at det er mange som har kommet i fengsel som har lyst å gjøre noe med livet [...] altså bryte en vane, men hvis du havner på en avdeling der det er masse medisiner, da er det helt umulig.
(Informant 1)

Mange var bekymret over økningen i rusmisbruk den siste tiden, og var tydelige på at denne utviklingen kunne medføre alvorlige konsekvenser for deltakere i prosjektet. En uttrykker at CAMEO og Kriminalomsorgen må sortere vekk de som «driter i det», som ikke har planer om å forbedre seg fra de som faktisk har lyst til å ta grep og stå imot stoff og medisiner. En annen forteller om hverdagen på en vanlig avdeling i fengselet slik:

Våkner du om morgenen og går ut i gangen først, så blir du tilbudt Metadon, Subutex [...] Før var det hasj, amfetamin og heroin du fikk i fengselet, men nå er det den LAR-medisinene, det er overalt og hver eneste dag [...] De selger jo i bøtter [...] De tjener jo penger hele tiden på medisinen sin, men de brukerne bruker opp pengene sine på medisiner. Så lever de på havregryn og melk. (Informant 1)

En annen innsatt uttrykker at man nå har 3 av 15 innsatte på LAR i avdelingen og at disse ikke burde være der siden det øker risikoen for at flere blir misbrukere eller gjenopptar misbruk.

LAR-brukerne sitter på en enorm valuta og skaper stor fristelse for mange. Innsatte kan komme inn her som førstegangsbrytere og bare ha røykt hasj en gang iblant, så kan du komme ut av fengselet og være avhengig både av Subutex og Metadon, og med tanke på veien videre så er jo det et liv i kriminalitet og enorme summer man pådrar seg i samfunnet.
(Informant 2)

De innsatte som tematiserte dette ønsket sterkt at CAMEO skulle oppdage og få stoppet både bruk og salg, og at dette var et forbedringspotensial som var viktig for å bevare både den enkelte innsatte og

miljøet ved avdelingen. De som utrykte dette viste tydelig med tonefall, engasjement og innlevelse at dette var viktig for dem.

10.1.5. Fysiske forhold og manglende universell utforming

De eldre innsatte og innsatte med fysiske funksjonsnedsettelse opplever ikke at fengselet er tilrettelagt for dem som f.eks. bruker rullestol. De opplever også at det stilles samme krav til dem som til funksjonsfriske.

Både cellene og baderommene er små. En innsatt forteller at det ikke gikk an å dusje da han kom dit, som ble løst med at han etter hvert fikk en vannslange inn på rommet. Toalettforholdene på cellene er heller ikke tilpasset rullestolbrukere siden de krever at brukeren må reise seg fra rullestolen.

Det finnes kun én sykecelle på hele fengselet og noen fortalte at de var blitt forespeilet sykecelle uten å kunne få det siden den ene sykecellen allerede var opptatt.

Fellesarealer og dører er ikke merket med piler/skilt for svaksynte. Dette gjør for eksempel at noen har gått på dører, falt, slått og skadet seg. Det finnes heller ikke døråpnere for de med rullestol og dørterskler, noe som gjør det vanskeligere å komme inn i rom. Materialene i fengselet er betong og metall – dette er harde materialer om man støter bort i noe. Fengselet ble ferdigstilt for omtrent 30 år siden og bygget bærer preg av dette i form av løsninger og mangel på tilpassing til mennesker med funksjonsnedsettelse.

Noen kan føle at de er en ekstra byrde for de ansatte fordi de sitter i rullestol – man «ble bedt om å komme på lufting til uteområde» gjentatte ganger fra betjenter, samtidig som både betjent og innsatt visste at dette ikke var mulig fordi det ikke var tilrettelagt for at rullestolbrukere kunne komme til uteområdet. (Det var en erfaring fra tidligere avdeling)

Flere informanter nevner at kjøkkenet er for trangt og at de unngår å være inne på kjøkkenet på grunn av manglende tilrettelegging for rullestol. Treningsrommet og apparatene er heller ikke tilrettelagt. En informant beskriver det slik:

Jeg kom ikke ut. Jeg hadde en manuell rullestol da, så da var det egentlig liten vits å kjøre ut da fordi den gjekk ut på den banen og ned i en bratt bakke ned. Og der kom ikke jeg meg verken ned eller opp igjen da med den stolen. (Informant 3)

De opplever at de ikke blir møtt på sine behov og får ikke vært med på aktiviteter på grunn av at det er ikke tilrettelagt for rullestoler i fengselet. Det begrenser også muligheten til å være med på de aktivitetene som CAMEO tilbyr. En informant sier det slik:

Så det jeg ble liksom heilt utsatt, helt ved siden av alt som foregikk da egentlig, på grunn av det og det var ikke lagt til rette for det her inne. (Informant 3)

En annen beskriver det slik:

Noen er også synshemmet og har utfordringer med hørsel. Det er ingenting som er tilrettelagt for det og det fører til skader. For eksempel, krasjing i skarpe dører. Dette er fengselet veldig klar over, men de støtter seg på at det ikke finnes penger. (Informant 2)

For hans del kan det i praksis bety at han kommer ut av soningen i en dårligere fysisk tilstand enn da han kom inn på grunn av at hans krasjer, faller og slår seg på kanter og betong.

Selv om det mangler mye tilrettelegning for innsatte med funksjonsnedsettelse, har Kriminalomsorgen satt i gang arbeid for å forbedre situasjonen. For eksempel, er de i gang et arbeid med å lage en ramp som gjør det mulig å komme ned på den utedelen på loungen. En informant mener derimot at helse- og omsorgstjenesten i fengselet møter hens behov veldig godt. Han er veldig fornøyd med helsetilbudet og han tror ikke han hadde ikke levd hvis han var på utsiden fordi det ikke ville vært oppdaget at han har kreft hvis han hadde vært på utsiden. En annen innsatt fikk hjelp fra fysioterapeuten med å søke om elektrisk rullestol hos NAV, men prosessen tok ett år. Informantene mener at CAMEO har bidratt til å fremskynde at det blir mer tilrettelagt for eldre innsatte. En informant beskriver det slik:

Jeg tror det kommer i fellesskap med at CAMEO er her, og da blir det fokusert på ting og dermed så går ting kanskje litt fortere, så du forstår akkurat hvordan det har foregått. (Informant 3)

10.1.6. Rehabilitering, forbedring og utvikling av CAMEO-prosjektet

De innsatte bruker i liten grad ord som rehabilitering om CAMEO-tilbudet, men alle uttrykker at de setter pris på programmet og håper at det vil fortsette. De uttrykker at aktivitetene, opplegget og ikke minst de ansatte i CAMEO har en verdi her og nå. Samtidig påpekes det også at CAMEO-prosjektet kunne med fordel vært utvidet med kurs og kunnskap som kunne ha en rehabiliterende effekt og forberedt dem mer på livet utenfor fengselet.

De yngste informantene er mer opptatt av livet etter soningen enn de eldste, men alle snakker om hvor og hvordan de skal bo etter soning, og om de kommer ut av fengselet før de dør.

Alle informantene er gjennomgående positiv til CAMEO-prosjektet og de uttrykker at det har gitt dem mer innhold i hverdagen, økt frihet, mer fellesskap og viktige samtalepartnere – totalt sett bedre livskvalitet som innsatte i norsk fengsel. Samtidig uttrykker de ønsker om forbedringer og utvidelser av prosjektet.

Per i dag har CAMEO-prosjektet 1,5 stilling med en sykepleier og en ergoterapeut. De innsatte ønsker at prosjektet skal utvides med to hele stillinger. Dette for å ivareta alle behovene de har, fordi de opplever at de CAMEO-ansatte «har mer enn nok å gjøre» og fordi at de håper det ville bidra til mindre innlåsing på cellene og mer frihet og fellesskap i fellesområdene. Flere håper at CAMEO kunne være et tilbud i helgene også, fordi da skjer det lite og de er for det meste innelåst på cellene.

Da CAMEO kom ble jo tilværelsen helt fullstendig endret. De er jo veldig flinke folk da. Nå har de 1,5 stilling [...] Jeg kunne gjerne tenkt meg at hun som har halv stiling kunne fått hel ... Det er jo en helt annen opplevelse av å være her når de er her [...] De har klart å tilføre avdelingen litt kvalitet. (Informant 3)

Flere er bekymret for at CAMEO bare blir et prøveprosjekt som opphører etter prosjektperioden. Alle ønsker det skal fortsette, og utvides i omfang.

Det har blitt mer innhold i hverdagen i stedet for å bare lese, se på tv og røyke. Det er positivt [...] Vi ønsker jo veldig at CAMEO skal fortsette. Vi snakker om det på avdeling. Så tenker jeg vi må se på de som kommer inn senere også. De vil ha glede av CAMEO. Så jeg synes det er en fin, fin ting altså. (Informant 5)

Per i dag har de innsatte tilgang til hobbyaktiviteter som f.eks. Lego, puslespill, søm, brodering og trykk. Flere uttrykker at de kunne ønske seg enda flere hobbytilbud, enten gjennom flere nye spill og puslespill eller treskjæring/sløyd. Samtidig vises forståelse for at f.eks. treskjæring vil være vanskelig å få til på grunn av sikkerhetsrisiko.

Noen av informantene kunne ønske at CAMEO tilbudet og/eller Kriminalomsorgen kunne tilby mer kurs som kunne forberede dem mer på livet utenfor murene. Kursene kunne være f.eks. data og mobilkurs, økonomi osv. Ingen av disse innsatte eldre har noe utdanning eller jobb i fengselet, men noen nevner muligheten for et tilrettelagt datakurs etter hvert. Det ble uttrykket også behov for kunnskap og verktøy til å håndtere livet etter soning både i forhold databruk, økonomistyring og hverdagslivet, altså et tydeligere behov for rehabilitering i form av kunnskap og mestring. En informant sier:

CAMEO kunne drevet opplæring en del opplæring i forbindelse med bruk av data, skrive tekster, tekstbehandling, teoretisk bruk av internett. (Informant 4)

Nesten alle informantene er bekymret for livet etter soning i forhold til bosituasjon. Majoriteten er usikker på hvor de skal bo og/eller har ingen steder å bo. Noen er redd for å komme på sykehjem eller aldersbolig eller havne i «leirer» eller hospits med andre rusmisbrukere og kriminelle. Et par sier de «kan jo ikke bo i et busskur» utenfor her. Noen forteller om andre som har kommet ut av soning og begått nye forbrytelser for å komme inn igjen i fengselet og «bo» der.

Flere uttrykker ønske om at CAMEO og Frelsesarmeen kunne tilby et boalternativ, uten at de helt vet hvor det skulle være, men at det både var et godt bomiljø uten rus og tilbud om samtaler, opplegg og aktiviteter, slik de har nå. Behovet for ettervern uttrykkes for eksempel slik:

Boforhold for eldre, løslatte eldre, det burde være en jobb for CAMEO [...] Det er ikke så greit for oss eldre å bare havne på et pensjonat. Frelsesarmeen har noen greier, men det er ikke noe systematikk i at vi kan komme inn der [...] Ettervernet er ikke godt nok slik det er i dag.

Hvis CAMEO kunne fått seg en avdeling for ettervern med folk som har lært seg hvordan vi har det i fengselet, så kunne de søkt seg inn der. (Informant 4)

Informantene uttrykker behovet for CAMEO nå og fremover og håper at det skal fortsette. Dette vil bidra til en bedre livsopplevelse her og nå, styrke rehabiliteringsprosessen og gi et håp om et bedre liv i fremtiden.

Tabell 10.1 Matrise over funn, effekter, verdier og utviklingsforslag

	Eksempel	Effekt	Verdier	Forslag til utvikling
«CAMEO-effekten»	«Det er en sånn stemning som CAMEO har lagt til rette for liksom. Vi er i samme båt og har et felles mål. Vi skal bli ferdig med dette her og komme videre i livet»	Opplever mer mening og innhold i hverdagen	Økt menneskeverd	Styrke bemanningen med to fulltidsansatte
		Positiv psykologisk effekt	Personlig utvikling	Åpne avdelingen også i helger
		Mulig samfunnseffekt i form av mindre kostnader	Annerkjennelse og respekt	Gjøre Cameo til et permanent tilbud for eldre
		Allmennmenneskelige behov møtes	Økt omsorg	
			Bedre hverdag Åpenhet	Mer individ tilpassede tilbud og psykisk hjelp
Felleskapets betydning	«Det er mye mer fellesskap her i motsetning til andre avdelinger, liksom. Der blir det ofte klaner og gjenger, så du blir del av en liten klan. Her kan alle snakke med alle. Det er veldig verdifullt»	Mer fellesskap og mindre ensomhet	Felleskap	Mer åpen avd. fengsel på ettermiddager og helger
		Vennskap og opplevelse av «likandes» folk	Inkludering	
			Tilhørighet	Legge til rette for enda flere typer felles aktiviteter
			Mer likeverd	
Aktiviteter	«Jeg var jo her før CAMEO kom også, og hverdagen nå er helt annerledes, og innholdsrik, som man ønsker å ha det då, man kan ha	Hverdagene blir mer varierte og innholdsrike	Variasjon	Flere aktiviteter og fysiske aktivitetstilbud
		Dagene går fortere	Egenutvikling	Flere hobbyaktiviteter og materiale
		Mindre soving/sløvning på cella	Økt motivasjon	
		Får bruke seg selv og skape noe		Livsmestring kurs f.eks.

	det rolig eller man kan være travel opptatt heile dagen... Ja, jeg gleder meg når jeg våkner om morgenen for det er ting jeg skal gjøre»			innen data og økonomi
LAR - Dop i fengselet	«Det har begynt å komme en del sånne LAR-medisinerte inn her og jeg ser at de har begynt med bytting av medisiner og gitt medisiner til folk som ikke skal ha medisiner og sånn ... Og jeg vet at det er mange som har kommet i fengsel som har lyst å gjøre noe med livet ... altså bryte en vane, men hvis du havner på en avd. med der det er masse medisiner, da er det helt umulig.»	Mer utrygt miljø for noen Fristelse til bruk av medikamenter Økt rusavhengighet Dårligere råd m.m. grunnet betaling for medisiner	Dårligere miljø Trygghet trues Mindre kvalitet Fare for rusavhengighet Dårligere økonomi	Nulltoleranse for LAR Ikke LAR-innsatte på avdeling Strengere medisinkontroll
Fysiske forhold og diskriminering	Etter to måneder, kasta dem meg inn på ei celle som ikke var tilpassa i det hele tatt pga. en som hadde mer bruk for (helse)celle enn meg. Så jeg måtte flytte - og der var ingenting tilrettelagd.	Mange opplever at fengselet ikke er fysisk tilrettelagt for dem. Livet oppleves som enda mer innestengt og valgmulighetene færre enn for andre innsatte Fare for skader og ulykker Oppleveres som fysisk og psykisk diskriminering	Fysiske tryggheten utfordres Mindre menneskeverd Ekskludering Mindre rehabilitering Mindre inkludering	Flere helseceller og større bad Endre fysiske materialer til mer brukervennlige materialer Utvide fellesrom som kjøkken slik det blir plass for rullestoler Bedre merking av dører -få døråpnere

				Mer tilrettelagte uteområder
				Nøytral bekledning v/følge ut av fengsel
Rehabilitering, utvikling og forbedring av Cameo	Da CAMEO kom ble jo tilværelsen helt fullstendig endret. De er jo velig flinke folk da. Nå har de 1,5 stilling ... Jeg kunne gjerne tenkt meg at hun som har halv stiling kunne fått hel... det er jo en helt annen opplevelse av å være her da når de er her... De har klart å tilføre avdelingen litt kvalitet.	Bedre opplevelse av hverdagen Mer kvalitet i tjenestene Positiv «smitteeffekt» fra Cameo har ført til mer positive holdningsendringer gjennom Cameo til fengselsbetjenter	Nytenkning Bedre helse og livskvalitet Mindre risiko for skader Mer positive holdninger både blant ansatte og innsatte	To fulle stillinger Flere og enda mer varierte aktivitetstilbud Tilbud om mestringskurs i f.eks. økonomi, mobil og data Botilbud i regi av Cameo/ Frelsesarmeen etter soning

10.1.7. Verdier i praksis

Funn og resultater fra de innsattes perspektiv viser at CAMEO-prosjektet har hatt en betydelig positiv innvirkning på deres hverdag. Dette kommer til uttrykk gjennom informantenes utsagn, fortellinger og deres opplevelse av et "før og nå", også kjent som CAMEO-effekten. Gjennom disse fortellingene fremheves verdier som økt menneskeverd, anerkjennelse, bedre omsorg, sterkere fellesskap, inkludering, åpenhet, nytenkning, positiv forandring og personlig utvikling. Disse verdiene ser ut til å være realisert i praksis gjennom prosjektet.

«Visjonen vår er «Straff som endrar», og dei tre verdiane våre er openheit, tryggleik og nytenking» (Kriminalomsorgen, n.d.) Ved nærmere undersøkelse av disse verdiene i praksis, finner man et betydelig samsvar mellom CAMEO-prosjektets realiserte verdier og de vedtatte visjonene og verdiene til både Kriminalomsorgen og Frelsesarmeen.

Kriminalomsorgen beskriver sitt samfunnsoppdrag som basert på humanistiske prinsipper og individuell tilrettelegging for innsatte. Balansen mellom samfunnets krav om beskyttelse og de innsattes muligheter til rehabilitering er sentral. Straffen skal virke rehabiliterende til sosial ro ved at samfunnet reagerer på urettferdighet (Kriminalomsorgen, n.d.), noe som er i samråd med Frelsesarmeen forståelse av at mennesker er like verdifulle og har mulighet for forandring, utvikling og vekst.

Gjennom CAMEO-prosjektet realiseres og utvikles verdier i hverdagspraksiser som har en positiv effekt på de innsattes daglige liv. Informantene rapporterer om økt åpenhet i fengselet, flere muligheter for aktivitet og samtaler, og en positiv opplevelse av å snakke med CAMEO-ansatte. Prosjektet bidrar til større handlingsrom og verdiskaping for de innsatte, både fysisk og mentalt. Dette samsvarer med Kriminalomsorgens verdier om åpenhet, trygghet og nytenkning, samt Frelsesarmeens fokus på verdighet, utvikling og vekst.

De innsatte opplever å bli sett og verdsatt som individer, noe som gir mulighet for forandring og personlig vekst. Dette skaper ikke bare en bedre hverdag for de innsatte, men bidrar også til å oppfylle Kriminalomsorgens samfunnsoppdrag og Frelsesarmeens målsetninger.

CAMEO-prosjektet representerer derfor et viktig samarbeid mellom en offentlig aktør (Kriminalomsorgen) og en ideell aktør (Frelsesarmeen). Dette samarbeidet skaper en betydelig merverdi både for individene som deltar og for organisasjonenes samfunnsoppdrag. Potensielle langsiktige effekter for tidligere straffedømte og samfunnet generelt bør utforskes gjennom videre forskning.

10.2. Ansatte i CAMEO, Kriminalomsorgen og Frelsesarmeen

10.2.1. Fysisk og mentalt velvære

Ifølge de ansatte som deltok på gruppeintervjuene, har eldre innsatte flere komplekse helserelaterte behov som går utover fengselsbetjentenes ansvarsområder og oppgaver. Helsepersonell er tilgjengelig for de innsatte på dagtid, men det ble rapportert mulige bemanningsmangler. En av de deltakerne nevnte imidlertid at de var ett av få fengsler som hadde en helseavdeling stasjonert inne på fengselsområdet, noe som trolig reduserte utfordringene med bemanningsmangel på dagtid. Dette betyr også at innsatte har tilgang til tannlege, fysioterapeut og psykologer, altså spesialisthelsetjenesten. Til tross for dette blir CAMEO-programmet sett på som et tillegg som gir fordeler til eldre innsatte innenfor fengselets strukturelle begrensninger.

De får jo bedre fysisk ... Ikke bedre fysisk helse, men vi hjelper iallfall til en viss grad å opprettholde den de allerede har. Og så det kognitive. For en fengselsbetjent kan jo ikke gå rundt og snakke med alle. Mens jeg og [navn av kollega], vi har jo hele dagen til å se de innsatte. Vi legger merke til forandringer. OK, den begynte å trekke seg litt mer vekk. Den oppfører seg annerledes [...] Så er den psykiske helsa, tenker jeg veldig [...] Den ser vi veldig fort. Fordi at vi er konstante, og vi har tid til å gå og se. Og så det kognitive med at vi prater mye, har litt quiz [...] Gjør masse sånne ting som helt er kognitive i å holde vekk demensen litt lenger (Informant D)

Deltakerne rapporterte at CAMEO-programmet hadde hatt både direkte og indirekte påvirkning på eldre innsattes fysiske og mentale helse ved å tilby bevegelsestrening, sirkeltrening, kognitive øvelser som quiz, spill, samt tilgang til treningsutstyr. Tilgangen til treningsutstyr gjorde det mulig for eldre innsatte å bruke utstyret hver helg, selv når CAMEO-ansatte ikke var til stede. Noen av aktivitetene tilbys regelmessig, mens andre tilbys i faser. Dette bidrar til mer inkluderende deltakelse. For eksempel snakket intervjuobjektene om en eldre innsatt som ikke likte å snakke i grupper og som hadde vanskeligheter med spill på grunn av hukommelsesutfordringer, men som klarte å delta i quiz

og dermed kunne sosialisere uten å måtte samtale mye. Variasjonen i aktiviteter gir dermed muligheter for bredere inkludering og en følelse av sosial deltakelse i gruppen. En informant sier:

Når vi sitter og prater, f.eks., under alle disse samtaler vi har. Ja, at de husker mer. Og jeg tror òg at de ikke går så lett inn i en depresjon, kanskje. Så er det en måte å være sosial på uten at en trenger å prate så kjempemasse hvis en har spilt yatzy eller har quiz eller noe sånt. (Informant D)

I tillegg, ettersom CAMEO-ansatte ikke var en del av fengselsstaben og derfor ikke brukte uniform, påvirket dette maktavstanden mellom eldre innsatte og dem. Deltakerne oppfattet at dette gjorde det lettere for eldre innsatte å nærme seg CAMEO-ansatte, snakke mer åpent og oppfatte de tilbudte aktivitetene på en positiv måte. Deltakerne følte at for eldre innsatte betydde dette sannsynligvis at de ble møtt som mennesker først, i stedet for å bli dømt ut fra det de hadde gjort tidligere.

10.2.2. Livet i fengsel versus livet utenfor

På spørsmålet om hvorvidt CAMEO-programmet bidrar til å skape et liv inne i fengselet som ligner på livet utenfor, oppfattet deltakerne dette som en utfordrende oppgave. Med tanke på at eldre innsatte må følge fengselets rutiner og regler, som innlåsing og restriksjoner på fri bevegelse, mente intervjuobjektene at det ikke er fullstendig mulig for rehabiliteringsprogrammer som CAMEO å etterligne livet utenfor fengselet. Likevel var de overbevist om at CAMEO i stor grad gir eldre innsatte flere muligheter til å knytte nettverk og sosialisere i fengselet enn det de ville hatt utenfor. Det sosiale stigmaet ved å være innsatt, kombinert med alderdom og ensomhet, ville sannsynligvis ha gjort det mye vanskeligere for noen av dem å ha slike muligheter utenfor.

Det er veldig vanskelig å lage hverdagen her litt sånn på utsiden ... Men vi prøver jo på en måte å tilnærme oss de [...] Så normalt som mulig. Men det er ikke mulig å lage det litt sånn på utsiden. Det er jo innlåsing, og det er jo pause, og det er middagsutdeling og ... rutiner. Men for mange av de òg, så er jo de gjerne mye mer sosiale og har mye bedre tilbud her inne enn de ville hatt ute. For der har de gjerne ikke noe nettverk. Og vi hører jo nesten daglig at i hvert fall én person heller vil være her enn å være på utsiden. Så for noen er det nok veldig godt å være her (Informant D)

Med CAMEO får eldre innsatte oppleve et strukturert og rutinepreget program med samme gruppe ansatte og andre eldre innsatte, noe som skaper en følelse av gjenkjennelse og trygghet. Selv om noen av dem ikke deltar direkte i aktiviteter som spill, liker de å observere og involverer seg gradvis gjennom samtaler og kommentarer under aktiviteten. På denne måten kan de øve på sosialisering i sitt eget tempo og på en tryggere måte. Deltakerne oppfattet CAMEO som vellykket i forsøket på å bygge sosiale ferdigheter, innenfor de institusjonelle rutinene og praksisene.

En av fordelene er at det er blitt en veldig stabil gruppe. De er blitt kjent med hverandre, de er blitt trygge på de ansatte i CAMEO og den faste ansatte som jobber i loungen der i Første Nord i Fløyen. Det tror jeg også gjør at de blir en gruppe som også blir mer og mer flink på å øve på å være sosiale [...] Være med på de tingene dere organiserer der borte. Så det er en trygghet i det òg (Informant E)

10.2.3. Aldersrelaterte tilgjengelighetsbehov

Deltakerne påpekte at noen av tilbudene i CAMEO-programmet kan være utfordrende for enkelte eldre innsatte å delta i. For eksempel frokostklubben, der innsatte har muligheten til å lage frokost sammen og spise med andre eldre innsatte. Siden kjøkkenet ikke er tilrettelagt for rullestolbrukere, skaper dette utfordringer. Det kan også være krevende for dem med alvorlige diagnoser. Selv om CAMEO-ansatte bistår de som trenger hjelp med slike oppgaver og ønsker å tilpasse seg individuelle behov, var de også klar over inntrykket dette kan gi om at noen eldre innsatte får særbehandling. Det at CAMEO tilbys av personer utenfor fengselsmiljøet, bidrar til å skape forventninger og struktur i fengselet. Intervjuobjektene mente at CAMEO og fengselsansatte utfyller hverandres roller. For eksempel førte det gode samarbeidet mellom CAMEO og fysioterapeuten på helseavdelingen i fengselet til at de kunne tilpasse treningsaktivitetene etter individuelle behov.

Informant E: [...] en ting som er positivt, det er jo helseavdelingen i samme fløy, samme etasje. Det er jo positivt, og nært. De kan jo se tannlege, fysioterapeut, psykologer, altså spesialisthelsetjenesten.

Informant D: Det er veldig bra. Og vi har et veldig godt samarbeid med fysioterapeut. Som viser oss treningsopplegg til enkeltindivid, for eksempel.

Informant A: Og vi kommer ofte med spørsmål når hun vil snakke litt med oss.

Et annet problem knyttet til tilgjengelighet var tilgangen til biblioteket, som befant seg i en annen bygning, noe som gjorde det utfordrende for rullestolbrukere å fysisk besøke biblioteket og velge bøker selv. Andre eksempler på manglende tilgjengelighet i fengslene inkluderte trange baderom og små rom, noe som gjorde det vanskelig for innsatte med funksjonsnedsettelse å bevege seg fritt og økte risikoen for ulykker. Mangelen på tilgjengelighet gjorde også at eldre innsatte var langt mer avhengige av hjelp til praktiske oppgaver, som for eksempel å ta en dusj, sammenlignet med eldre mennesker med fysiske funksjonsnedsettelse som bor utenfor fengselet.

Men ellers er jo rommene deres, [men] det er jo ikke tilrettelagt for folk med nedsatte fysiske funksjoner. Altså høy dørterskel inn på badet. Veldig trangt på badet. Mange trenger toalett forhøyer. Han hadde gjerne trengt en dusjstol. Litt mer rom på badet, i generell tett. Og da få en elektrisk rullestol inne på dette lille rommet. Det er altfor trangt. Det er fare for fallulykke og madrassene er ofte litt slitte. Eldre har gjerne andre behov for madrasser. Dårlige stoler. Man tar jo fra de ferdigheter som de gjerne har, som f.eks. [...] så hadde de klart å dusje selv, om det hadde vært tilrettelagte bad. Men nå må helse komme inn og dusje. Hvis man ikke opprettholder de ferdighetene, så kan man miste de òg. Det kan jo gå en kort vei for eldre og miste vanlige ferdigheter. (Informant D)

Deltakerne nevnte behovet for bedre samarbeid med hjelpemiddelsentralen. Å ha sykesenger og tilgang til heiser påvirker den daglige driften i fengselet, da fengselsansatte ofte må hjelpe eldre innsatte mer enn de ellers ville ha gjort. Dette skaper begrensninger på tiden til de ansatte, i tillegg til å utgjøre en risiko både for de ansatte selv og for eldre innsattes sikkerhet ved for eksempel løfting.

Aldersrelaterte utfordringer innebar også at eldre innsatte hadde vanskeligheter med å få hjelp til oppgaver som å rengjøre cellene sine, noe de ville ha fått hjelp til utenfor fengselet i form av hjemmehjelp.

En del av de eldre kan jo ikke klare å vaske cellene sine skikkelig. Altså reise seg opp og tørke støv høyt oppe, så de må få hjelp av andre innsatte. Vi har en innsatt som har tatt på seg å vaske for de som ikke er i stand til det. Men der er jo vi bare veldig heldige. Og det blir jo ikke sånn faglig utført. [...] Og hvem skal gå inn og gjøre den jobben, da? Det er på en måte ingens jobb. Så begynner først den ene som begynner til den andre, kanskje. Hadde de bodd hjemme, så hadde de fått hjemmehjelp, altså husvask. Og de hadde fått mer hjelp sånn i det daglige, på en måte. (Informant D)

Ansatte i CAMEO og fengsel diskuterte i gruppesamtale dette med maktbalanse og roller i utøvelse av makt i fengsel, både for å korrigere atferd og for å fastsette regler. Betjenter i fengsel beskriver hvordan de ser at innsatte forholder seg ulikt til de som er ansatt av Frelsesarmeen i CAMEO, da de ikke har makt myndighet i forhold til de innsatte det vil si at de kan ikke begrense tilganger eller bruke maktmidler for å korrigere oppførsel på samme måte som betjenter. Dette virker å bygge tillit og de ansatte i CAMEO bekrefter at de har mange samtaler som betjenter nok ikke har.

Informant D: En ting som jeg opplever, er at de gjerne tar opp saken sin og sånn med de fra CAMEO og mange [...] bedyrer sin uskyld.

Informant C: Men det er det få som gjør til meg [...] Jeg får tilbakemelding på at de kan snakke mer åpent med oss (fra CAMEO) fordi det skjer ingenting, da. Vi skal ikke fortelle det videre. Vi skriver det ikke ned noe sted.

De ansatte i CAMEO bekrefter også at de innsatte ofte prøver å forklare eller forsvare det som er årsaken til at de er fengslet og at de som ansatte i CAMEO må være gode på å ikke gå inn i temaer som ikke er deres område eller er ting de skal engasjere seg i. Betjenter får en annen type rolle overfor de innsatte når de samarbeider i dette prosjektet og rollene som er tildelt kan bli endret når metoden og måten å jobbe på endres. Denne diskusjonen ble ført videre av alle de fire som medvirket i intervjuet som en diskusjon hvem som kan drive et slikt tiltak i fengsel. Den tilliten som bygges mellom de innsatte og de ansatte i CAMEO virker å bety at avdelingen hvor CAMEO er rolig, det er lite maktbruk fra betjenter og de innsatte får mye ut av de aktiviteter som er på tilbud. Betjenter i avdelingen mente at dette nok ikke er et tilbud som fengselet selv kan drifte på sammen måte om Frelsesarmeen eller annen NGO, men at måten og metodene som brukes kan bidra inn i hvordan fengslet jobber med innsatte.

Vi har skapt en mulighet hvor de med helseutfordringer og er seniorer, kan få en oppfølging. Istedenfor at de blir plassert i en boenhet med andre som er unge, urolige. Ikke på samme sted i livet som gjør at det gjør soningen tyngre for de andre seniorene. Og bare med å ha den muligheten, så er vi inne på rehabiliteringssporet på en helt annen måte, som er mer hensiktsmessig (Informant E)

Betjenter forteller at det er diskusjoner i betjentgruppen i fengsel hvorfor de som er deltaker og som bor på CAMEO avdelingen får et slikt tilbud når andre ikke får det. Dette ble knyttet til at det statistisk kan antas at en høy andel av de som er eldre innsatte og sårbare også har sedelighetsdommer som skaper stigma både blant andre innsatte og ansatte i fengsel. CAMEO er generelt positivt omtale i fengsel av både innsatte og ansatte, men denne spenningen i ansatt gruppen finnes.

Begge ansatt grupper opplever samarbeidet dem imellom som berikende og verdifullt og betjenter opplever CAMEO som en avlastning i forhold til deres arbeid. Det trengs færre ansatte på CAMEO avdelingen fra fengsel da de fra CAMEO er på jobb. Det gode samarbeidet blir bekreftet av ansatt i Frelsesarmeens som er omtalt som initiativ taker til prosjektet her i Norge som beskriver at Frelsesarmeen blir møtt med velvilje og at det har vært færre hindringer for oppstart enn det som var forventet. Frelsesarmeen opplever å få bekreftet at de med CAMEO er med på å møte og løse noen av de behovene som Kriminalomsorgen selv beskriver som omhandler eldre innsatte.

Del III: Drøfting og anbefalinger

11. Drøfting

Eldre innsatte i norske fengsler står overfor en rekke utfordringer som knytter seg til både deres fysiske og mentale helse (Rocha et al., 2024). Mange eldre innsatte har kroniske sykdommer og funksjonsnedsettelse som gjør soningen ekstra krevende, spesielt i fengsler som ofte ikke er designet med tanke på denne aldersgruppen. CAMEO-programmet har som mål å bidra til at eldre innsatte får leve mer meningsfulle, verdige liv gjennom positive opplevelser og aktiviteter. For å oppnå målet er det sentralt i programmets arbeid å møte deltakerne med omsorg og støtte, og at tilbudet er alderstilpasset og tar utgangspunkt i reelle behov og den virkelighet som deltakerne er en del av.

Resultatene fra dette evalueringsprosjektet kan tyde på at CAMEO-programmet har hatt en positiv effekt på eldre innsattes fysiske helse. Ved å delta i fysisk trening og bevegelsesøvelser har innsatte hatt muligheten til å opprettholde eller forbedre sin mobilitet, noe som er særlig viktig for å forhindre forverring av helseproblemer som ofte oppstår i stillesittende miljøer, som i fengsel. Ifølge Maschi, Viola og Sun (2013) er fysisk aktivitet avgjørende for eldre innsatte, da det kan bidra til å redusere risikoen for kroniske sykdommer og fremme generelt velvære. CAMEO har tilrettelagt for treningsaktiviteter som både er tilgjengelige for rullestolbrukere og andre innsatte med nedsatt funksjonsevne, noe som har ført til økt deltakelse og positivt utbytte.

Et sentralt spørsmål i denne konteksten er Frelsesarmeen frivillighetens rolle i driften av CAMEO-programmet og dens plass i rehabiliteringsarbeidet i norske fengsler. I CAMEO-programmet er Frelsesarmeen en viktig aktør som bidrar med ressurser, arbeidskraft og et sosialt engasjement som kompletterer fengselsvesenets mer formelle struktur. Frivillige organisasjoners deltakelse kan tilføre et humanistisk perspektiv og sosial støtte som skaper en mer inkluderende og respektfull atmosfære for de innsatte. Ved å gi et tilbud tilpasset eldre innsatte, bidrar Frelsesarmeen til å ivareta prinsippet om normalitet, der livet i fengsel skal etterligne livet utenfor, hvilket har vist seg å fremme rehabilitering og redusere risikoen for tilbakefall.

Dette type samarbeid åpner også for å diskutere potensiale og utfordringer i samarbeidet mellom norske fengsler og frivillige organisasjoner i generelt. Fordelene med å involvere frivillige organisasjoner, som Frelsesarmeen, i denne type aktiviteter er at det gir Kriminalomsorgen tilgang til ressurser og kompetanse som fengslene ellers mangler, særlig når det gjelder å skape en strukturert, inkluderende og omsorgsfull hverdagsopplevelse for eldre innsatte. Samtidig reiser dette spørsmål om hvordan fengslene kan balansere frivillige samarbeidspartneres rolle mot Kriminalomsorgens egne sikkerhets- og rehabiliteringsmål. I samtalene med ansatte kom det tydelig frem hvordan makt og maktutøvelse varierer betydelig mellom fengselsansatte og de frivillige. Frelsesarmeen ansatte har ingen formell autoritet til å begrense innsattes tilgang eller korrigere atferd på samme måte som fengselsbetjenter kan. Denne maktforskjellen ser ut til å skape et miljø hvor innsatte føler seg mer åpne overfor de frivillige fra CAMEO. Flere innsatte velger å betro seg om sin sak til CAMEO-ansatte, som de opplever som uavhengige og ikke-aggressive aktører.

Dette illustrerer en viktig forskjell i relasjonsbyggingen: Der fengselsbetjenter ofte må opptre i rollen som autoritetsfigurer, kan de ansatte i CAMEO innta en støttepersonrolle. Maktbalansen mellom fengselsansatte og ansatte i frivillige organisasjoner er derfor også en faktor som former innsattes opplevelse av tillit og relasjon til CAMEO. Betjenter på avdelingen bekrefter at denne mangelen på makt hos de frivillige bidrar til et mer avslappet miljø, hvor innsatte kan delta aktivt og uforstyrret i de aktiviteter som tilbys, noe som styrker rehabiliteringen og reduserer behovet for maktbruk i hverdagen.

I diskusjonen om maktbalanse, fremhevet betjentene at program som CAMEO fungerer best når de er organisert av en uavhengig, frivillig aktør. Betjentene mener at fengselet sannsynligvis ikke kunne ha skapt samme tillit og åpenhet om de selv hadde stått bak tiltaket. Samtidig har de ansatte i fengselet hatt en mer kritisk vurdering av CAMEO-programmets bidrag sammenlignet med de innsatte. Denne kritiske holdningen kan reflektere de ansattes fokus på institusjonens sikkerhet og effektivitet, samt en bekymring for at frivillige organisasjoners bidrag kan føre til økt avhengighet av eksterne ressurser. Noen ansatte stiller også spørsmål ved CAMEO-programmets langsiktige effekt og verdien av aktiviteter som i større grad fokuserer på trivsel og livskvalitet.

Et kritisk perspektiv kan være verdifullt i en bredere diskusjon om programmets rolle, særlig med tanke på å identifisere områder der CAMEO kan forbedre sitt samarbeid med Kriminalomsorgen og tilpasse sin praksis for å bedre møte fengselets sikkerhetskrav og rehabiliteringsmål. Ved å åpne for kritisk dialog mellom fengselsansatte og CAMEO kan begge parter utforske hvordan de kan bidra til å skape et trygt, inkluderende og målrettet rehabiliteringsprogram som ivaretar både de innsattes og fengselets behov.

I tillegg til eventuelle utfordringer som kan oppstå på basis av maktubalanse mellom partene har dataene også påpekt noen utfordringer knyttet til fengselets fysiske utforming og bruk av rus iblant eldre innsatte. Mange av de eldre innsatte rapporterte om utfordringer med å navigere fengselsmiljøet, særlig når det gjelder tilgang til treningsrom og andre fasiliteter. I tillegg fortalte flere at rus eller såkalt LAR-innsatte, utgjorde en risiko for fengselets innsatte i form av fristelser til å kjøpe stoffer som Metadon og Subutex, noe som kan medføre både rusbruk og økt salg og kjøp på avdelingene. Disse funnene understreker viktigheten av å forbedre fengselsinfrastrukturen for å sikre at eldre innsatte kan delta fullt ut i rehabiliteringsprogrammene. Manglende universell utforming samt tilgang til rus under soning vil være to faktorer som kan begrense programmets innvirkning på de innsattes soningsforhold.

I tillegg til bedre fysisk helse viser evalueringen at CAMEO-programmet også har hatt en merkbar innvirkning på eldre innsattes mentale helse. Sosial isolasjon er en kjent utfordring for eldre innsatte, som ofte har mindre kontakt med familie og venner enn yngre innsatte. Dette kan forverre psykiske helseproblemer som depresjon og angst (Crawley & Sparks, 2005). Ved å tilby et strukturert program med sosiale aktiviteter har CAMEO bidratt til å redusere følelsen av isolasjon og fremmet sosial deltakelse blant innsatte.

En viktig del av programmet er at det gir eldre innsatte muligheten til å delta i sosiale aktiviteter på en måte som passer deres individuelle behov. Et eksempel som illustrerer dette var den innsatte som ikke likte å delta i gruppesamtaler, men som fant glede i å delta i quiz, noe som tillot sosial interaksjon uten for mye direkte kommunikasjon. CAMEO-programmet viser fleksibilitet og kan tilpasses ulike behov hos deltakere, noe som er en styrke for et rehabiliteringsprogram (Fredwall, 2022).

CAMEO-programmet møter utfordringer i møte med de innsattes mentale helse. Evalueringen viser at CAMEO kan være en verdifull ressurs for å redusere sosial isolering blant eldre innsatte, men at det fortsatt er betydelige utfordringer knyttet til mental uhelse blant ansatte. Fengselslivet i seg selv utgjør en betydelig mental belastning for mange innsatte, og spesielt for de eldre, som ofte står overfor flere lag med kompleksitet som strekker seg fra kroniske sykdommer og fysisk svekkelse til følelsen av å være avskåret fra familie og samfunnet utenfor murene. Ifølge Crawley og Sparks (2005) opplever mange eldre innsatte en dypere følelse av sosial isolasjon og ensomhet sammenlignet med sine yngre medfanger, noe som forsterker de psykiske utfordringene de står overfor. Selv om CAMEO-programmet har lyktes i å tilby sosiale aktiviteter som kan bidra til å minske noe av denne isolasjonen,

gjenstår det fortsatt et stort behov for tilleggsressurser og tiltak som kan håndtere den mer omfattende mentale helsen til denne gruppen.

For å effektivt adressere den psykiske belastningen mange eldre innsatte opplever, må CAMEO-programmet fortsette å utvikles. Det er spesielt viktig å inkludere flere tiltak som spesifikt retter seg mot de med alvorlige psykiske lidelser. Disse innsatte kan ha behov for mer målrettede intervensjoner som individuell terapi, psykologisk veiledning, eller strukturerte gruppeintervensjoner for å støtte dem i deres rehabiliteringsprosess. Ifølge Maschi, Viola og Sun (2013) er det avgjørende at rehabiliteringsprogrammer for eldre innsatte inkluderer mental helse som et kjerneelement i deres tjenester, gitt at mange innsatte sliter med diagnoser som depresjon, angst og i noen tilfeller kognitive forstyrrelser som demens.

Deltakerne i denne studien uttrykker ikke direkte etterspørsel etter psykologer eller psykiatere. Det de derimot uttrykker tydelig er at de verdsetter og trenger det de opplever som gode samtalepartnere i CAMEO-ansatte, som de kan stole på, som lytter til dem og som har helsefaglig kunnskap. De kan få råd og dele sine tanker og bekymringer. Med tanke på at mange eldre sitter inne for alvorlige lovbrudd med fare for gjentakelse, og flere kan ha redusert kontakt med familie og venner, fungerer også CAMEO-ansatte som viktige rådgivere og «venner».

Med tanke på en tydeligere, psykologisk rehabilitering og mental støtte, kan CAMEO-tilbudet utvides og formes enda mer som et individuelt tilbud, der den enkelte innsatte får en slags veileder med enda bredere psykologisk og geriatriisk kompetanse. For enkelte eldre vil også eksistensielle spørsmål og åndelige behov aktualiseres når livet går mot slutten. Ansatte som ser og anerkjenner disse behovene er også viktig for dem det gjelder. Et styrket helsefaglig personale, bredere samarbeid med Kriminalomsorgen og med fengselsprester o.l. kan bidra til et enda bedre individtilpasset tilbud for den enkelte innsatte.

CAMEO-programmet, som det fremstår i dag, har tatt viktige skritt for å fremme mental helse gjennom sosiale aktiviteter og fysisk trening, men det har fortsatt en vei å gå hvis det ønskes å tilby helhetlige tiltak for de med mer komplekse psykiske utfordringer. Selv om det er selvfølgelig ønskelig med mer rehabilitering for å avhjelpe mental uhelse, er det også verdt å merke at programmets fokus er hovedsakelig på økt livskvalitet. Dersom omfanget til programmet ville imidlertid utvides, kunne det vurderes et tettere samarbeid mellom CAMEO og fengselets helsepersonell (herunder psykologer og psykiatere) for å utvikle spesialiserte tjenester for disse innsatte.

En annen måte å videreutvikle CAMEO-programmet på er gjennom et sterkt fokus på prinsippet om normalitet, som er en grunnleggende rettesnor i den norske Kriminalomsorgen. Det vil si at innsatte skal opprettholde noen av de ferdighetene og vanene som vil være nødvendige for å klare seg i det sivile samfunnet etter løslatelse. Dette inkluderer daglige rutiner, ansvar for eget liv og relasjoner, og deltakelse i sosiale fellesskap som likner på dem utenfor fengselet.

Selv om CAMEO-programmet allerede fokuserer på å etterligne dagliglivet utenfor fengselet, kan det være nyttig å utvide tilbudet med mer tilpassede aktiviteter som reflekterer spesifikke behov hos eldre innsatte. For eksempel kan flere praktiske ferdigheter som økonomihåndtering og teknologiundervisning inkluderes i programmet for å styrke deres evne til å fungere i dagens samfunn. Mange eldre innsatte kan ha vært borte fra samfunnet i årevis, og i løpet av denne tiden kan det ha skjedd store endringer, spesielt innen teknologi og arbeidsmarkedet (Fredwall, 2022). Ved å tilby opplæring i bruk av teknologi som smarttelefoner og datamaskiner, kan CAMEO-programmet bedre forberede innsatte på den digitale verden utenfor murene. For noen kunne det også være nyttig med kurs og veiledning i bærekraftig livsstil og styring av egen økonomi.

I denne sammenhengen har evalueringen vist at en av de viktigste måtene CAMEO har foreløpig klart å fremme prinsippet om normalitet på, er gjennom sosial inkludering. Programmet gir innsatte muligheten til å delta i aktiviteter som likner på dem de ville oppleve utenfor fengselet, som for eksempel å spise sammen, delta i spill og trene sammen. Dette bidrar til å skape en følelse av fellesskap og tilhørighet, som er avgjørende for rehabiliteringsprosessen. Forskning viser at sosial støtte er en av de viktigste faktorene for å forhindre tilbakefall, da det gir individet en følelse av tilknytning og ansvar overfor andre (Maruna, 2016).

Mens CAMEO har lyktes med å tilby en rekke sosiale aktiviteter, må man også være klar over at eldre innsatte ofte har mer komplekse sosiale behov som kan kreve mer individuell tilnærming (Crawley & Sparks, 2005). Det er imidlertid noen strukturelle begrensninger i fengselsmiljøet som hindrer en full implementering av normalitetsprinsippet. Innsatte er underlagt strenge regler og begrenset bevegelsesfrihet, noe som gjør det vanskelig å skape en hverdag som virkelig speiler livet utenfor fengselet. Dette gjelder spesielt for eldre innsatte, som i tillegg til de normale restriksjonene i fengsel også kan være begrenset av helsemessige eller fysiske utfordringer (Humblet, 2021). Dette er noe CAMEO-programmet må ha hensyn til i sine aktiviteter.

En mulig løsning på dette problemet er å innføre mer fleksible rutiner for eldre innsatte, som gir dem større frihet til å delta i aktiviteter på deres egne premisser. Dette kan inkludere utvidet tilgang til uteområder for trening og rekreasjon, samt mer fleksible tider for aktiviteter som gir innsatte mer kontroll over deres daglige rutiner. Evalueringen vår peker imidlertid på at det mangler ressurser for sånne alternativer. CAMEO-programmet har vist seg å være kostnadseffektivt innenfor de tilgjengelige rammene, men flere ressurser ville ha gjort det mulig å utvide programmets tilbud og gjennomføre mer systematisk oppfølging. Dette ville gitt en mer helhetlig tilnærming til rehabilitering av eldre innsatte, og sørget for at alle innsatte, uansett helse- eller funksjonsstatus, kunne delta fullt ut.

Flere ressurser ville også ha gjort det mulig å innføre flere aktiviteter som tar sikte på å forbedre innsattes mentale helse og generell trivsel, som for eksempel flere samtalegrupper, mer individuell veiledning, og tilgang til spesialister på psykisk helse. På denne måten kunne programmet ha bedre møtt de komplekse behovene til denne sårbare gruppen.

En annen viktig komponent i videreutviklingen av CAMEO-programmet er samarbeidet mellom programmet og helsepersonell. Eldre innsatte har ofte mer komplekse helsebehov enn yngre innsatte, og dette krever et tett samarbeid mellom rehabiliteringsprogrammet og helseavdelingen i fengselet. Evalueringen vår viser positive resultater fra dette samarbeidet, spesielt når det gjelder tilpasning av treningsprogrammer til den enkeltes fysiske evner (Fredwall, 2022). Dette samarbeidet bør imidlertid styrkes ytterligere for å sikre at alle aspekter av innsattes helse, både fysisk og mentalt, blir tatt hånd om.

Som tidligere nevnt, er en av de største begrensningene som påfører CAMEO-programmets gjennomføring mangelen på tilgjengelige fasiliteter for eldre innsatte. Fengselsmiljøet er ofte ikke tilpasset innsatte med fysiske funksjonsnedsettelse, noe som fører til at mange eldre innsatte sliter med daglige aktiviteter som bevegelse mellom cellene, bruk av bad og deltakelse i treningsprogrammer. Dette skaper en avhengighet av fengselsansatte, noe som kan føre til ytterligere følelse av tap av autonomi og verdighet.

CAMEO-programmet har forsøkt å kompensere for disse begrensningene ved å tilby aktiviteter som krever minimal bevegelse, samt gjennom samarbeid med helsepersonell for å tilpasse treningsprogrammer til den enkelte innsattes behov. Likevel er det tydelig at bedre tilrettelagte fengselsfasiliteter ville ha gjort programmet mer effektivt og inkluderende for alle eldre innsatte, spesielt de med alvorlige funksjonsnedsettelse (Kerbs & Jolley, 2009). Eventuelt kunne

helsepersonell spille en mer aktiv rolle i utformingen av individuelle rehabiliteringsplaner som kombinerer fysisk trening, mental helseomsorg og sosiale aktiviteter. Dette ville gi et mer helhetlig rehabiliteringstilbud som tar hensyn til innsattes unike behov, og som samtidig fremmer prinsippet om normalitet ved å sikre at innsatte får tilgang til helsetjenester og rehabilitering på lik linje med det som tilbys utenfor fengselet.

Dette evalueringsprosjektet har tydelig vist at CAMEO-programmet har hatt en positiv innvirkning på eldre innsatte, men også at det er betydelige utfordringer knyttet til implementeringen av et aldersspesifikt rehabiliteringsprogram i fengsel. Resultatene har viktige implikasjoner for Kriminalomsorgen og fremtidige rehabiliteringsprogrammer for eldre innsatte. Basert på disse funnene, er det klart at CAMEO-programmet har et stort potensial for å forbedre livskvaliteten til eldre innsatte, men det er behov for videre utvikling. Spesielt bør det fokuseres på å forbedre fengselsinfrastrukturen for å sikre bedre tilgjengelighet, samt utvide ressursgrunnlaget for å tilby flere aktiviteter og mer individualisert oppfølging. Dette vil gjøre det mulig for programmet å ha en enda større innvirkning på rehabiliteringsprosessen.

12. Oppsummering og veien videre

CAMEO-programmet har vært et viktig bidrag til forbedring av livskvaliteten for eldre innsatte i norske fengsler. Gjennom dette evalueringsprosjektet har vi sett hvordan programmet har klart å redusere isolasjon, fremme sosial interaksjon og tilby meningsfulle aktiviteter som både stimulerer fysisk og mental helse. Programmet har bidratt til å fremme prinsippet om normalitet, et sentralt prinsipp i norsk Kriminalomsorg, der fengselslivet skal speile livet utenfor murene så langt det lar seg gjøre. Likevel er det flere områder som kan videreutvikles for å maksimere effekten av CAMEO og sikre at det oppfyller behovene til alle eldre innsatte.

Evalueringen av CAMEO-programmet har avdekket flere positive resultater. Innsatte som har deltatt i programmet rapporterer om økt livskvalitet, forbedret fysisk og mental helse, og en sterkere følelse av tilhørighet og fellesskap. Mange har uttrykt at programmet har gitt dem noe å se frem til i hverdagen og har gjort soningen mer overkommelig. Dette viser at CAMEO har lyktes i å ta opp noen av de største utfordringene eldre innsatte står overfor, nemlig isolasjon og mangel på meningsfull aktivitet.

Samtidig har evalueringen identifisert flere områder hvor CAMEO kan forbedres. Til tross for at programmet har hatt en positiv effekt på mange innsatte, er det fortsatt flere utfordringer som må håndteres for å sikre at programmet når sitt fulle potensial. Dette gjelder særlig når det kommer til investering i programmet, tilrettelegging av sine aktiviteter for innsatte med funksjonsnedsettelse, og utvidelse av aktivitetstilbudet.

12.1. Veien videre: Forslag til forbedringer

12.1.1. Ressurser og bemanning

En av de største utfordringene med CAMEO-programmet har vært mangel på ressurser og bemanning. Innsatte har påpekt at de ansatte i CAMEO har mer enn nok å gjøre, og at de ofte kunne ha ønsket mer tid og oppmerksomhet fra programmet. For å sikre at alle innsatte får den støtten de trenger, vil det være nødvendig å øke bemanningen. Det kan være hensiktsmessig å øke antallet

ansatte til to fulle stillinger, slik flere innsatte har foreslått, for å kunne tilby flere aktiviteter og mer individuell oppfølging.

Videre bør CAMEO-programmet utvides til også å inkludere helger. Som evalueringen har vist, opplever mange innsatte helgene som lange og kjedelige, med lite å gjøre. Ved å tilby CAMEO-aktiviteter også i helgene, kan programmet bidra til å redusere ensomheten og øke livskvaliteten for innsatte.

12.1.2. Fengselets infrastruktur

Mange eldre innsatte har fysiske utfordringer som fengselets infrastruktur ikke alltid er tilpasset. Dette gjelder spesielt innsatte med nedsatt mobilitet eller andre funksjonsnedsettelse, som opplever problemer med tilgang til fellesarealer, treningsfasiliteter, og aktiviteter. For at CAMEO skal kunne være fullt inkluderende, må fengselsfasilitetene tilpasses bedre til denne gruppens behov. Dette kan innebære installasjon av ramper for rullestolbrukere og tilrettelegging av treningsapparater for personer med nedsatt mobilitet. Videre kunne fengselets kjøkken og andre fellesarealer gjøres mer tilgjengelige, slik at alle innsatte kan delta på lik linje i aktiviteter som matlaging og fellesmåltider. Dette vil bidra til å fremme sosial inkludering og gi innsatte muligheten til å delta i meningsfulle aktiviteter uavhengig av deres fysiske tilstand.

Ettersom CAMEO ikke har kontroll over oppgraderingen av fengselets infrastruktur, bør programmets aktiviteter eventuelt planlegges med utgangspunkt i eksisterende fasiliteter.

12.1.3. Fysisk helse, mental helse og motivasjon

CAMEO-programmet har klart å etablere godt samarbeidet med fengselets helsepersonell, inkludert fysioterapeuter og sykepleiere. Dette samarbeidet kan imidlertid styrkes ytterligere for å sikre at innsatte får den helsehjelpen de trenger, både fysisk og psykisk. Ved å utvikle en tettere integrasjon mellom CAMEO og helseavdelingen, kan programmet tilby bedre tilpasse aktiviteter og omsorg som bedre møter innsattes komplekse helsebehov.

Helsepersonell kan, for eksempel, dra nytte av tilbakemelding fra ansatte og innsatte i CAMEO for å utvikle individuelle trenings- og rehabiliteringsprogrammer for innsatte med fysiske plager, samtidig som de tilbyr regelmessige helseundersøkelser og oppfølging av kroniske sykdommer. Dette vil ikke bare forbedre innsattes helse, men også redusere risikoen for at helsetilstanden forverres under soning.

Når det gjelder innsattes mentale helse, er det behov for flere tiltak som kan adressere de dypere psykiske utfordringene mange innsatte står overfor. I henhold til det kan CAMEO bidra gjennom aktiviteter som fremmer mental helse, for eksempel sosiale samlinger og fysisk trening. Mange eldre innsatte lider av psykiske helseproblemer som depresjon, angst og posttraumatisk stress, og det er nødvendig med mer spesialiserte tjenester for å kunne gi tilstrekkelig hjelp. CAMEO-programmet, i samordning med helsepersonell i fengselet, kan spille en viktig rolle i gjennomføring av slike tiltak.

Eventuelt kan CAMEOs omfang bli utvidet for å inkludere psykiskhelse kompetanse i teamet. Dette kan inkludere individuelle samtaler med psykologer eller terapeuter, gruppeterapi for de som sliter med psykiske helseproblemer, og stressmestringskurs som kan hjelpe innsatte med å håndtere de mentale utfordringene ved fengselslivet. Dette vil selvfølgelig kreve ekstra ressurser, noe som alltid kan være utfordrende. Samtidig, ved å tilby disse tjenestene gjennom CAMEO, kan programmet bidra til en mer helhetlig tilnærming til innsattes helse og trivsel.

Under soning er motivasjon kanskje den største utfordringen. Hvordan man kan motivere eldre innsatte til å delta i rehabiliteringsprogrammer som CAMEO, er noe som krever nøye vurdering og tilrettelegging. Eldre innsatte kan ofte ha vært fengslet i mange år, eller de kan slite med både fysisk svekkelse og mental uhelse som følge av alder og lang tid i fengselssystemet. Noen av dem kan ha mistet håpet om reintegrering i samfunnet, og for andre kan utfordringer som kroniske sykdommer, funksjonsnedsettelse eller psykiske lidelser gjøre det vanskelig å finne motivasjon til å delta i aktiviteter.

For å øke motivasjonen blant eldre innsatte kan det være nyttig å utvikle mer skreddersydde tiltak som tar hensyn til deres individuelle behov og interesser. En personlig tilnærming, hvor aktiviteter tilpasses den enkeltes fysiske og mentale kapasitet, vil kunne gjøre det lettere for dem å delta. Dette kan inkludere lavintensive aktiviteter for de med begrenset mobilitet, eller kognitive og kreative øvelser som er tilrettelagt for de med hukommelsesproblemer eller andre kognitive utfordringer.

Videre kan det være hensiktsmessig å integrere målsettinger og insentiver i programmer som CAMEO. Det kan for eksempel være at innsatte som deltar i programmets aktiviteter får mulighet til å oppnå privilegier som ekstra besøkstider, mer fritid eller tilgang til spesielle fasiliteter. Slike insentiver kan bidra til å skape en ytre motivasjon for å delta, noe som gradvis kan omformes til en indre motivasjon når de innsatte begynner å merke de positive effektene av deltakelsen på egen helse og trivsel.

En annen viktig faktor for å øke motivasjonen er å sørge for at CAMEO-programmet har et enda sterkere sosialt element. Mange eldre innsatte sliter med ensomhet og isolasjon, og sosial interaksjon kan derfor være en viktig drivkraft for å delta i aktiviteter. Ved å skape et trygt og støttende fellesskap der innsatte opplever tilhørighet og sosial støtte, kan CAMEO-programmet bidra til å redusere følelsen av isolasjon og gi eldre innsatte en følelse av fellesskap. Dette kan igjen øke deres motivasjon til å engasjere seg i programmet.

Avslutningsvis kan det være nyttig å fremme en følelse av mestring og personlig utvikling gjennom programmet. Eldre innsatte kan føle seg maktesløse eller marginaliserte på grunn av sin alder eller sin situasjon som innsatt, og det å gi dem muligheten til å oppnå noe konkret, som for eksempel ferdigheter i teknologi, matlaging eller fysisk aktivitet, kan være en sterk motivator. Når innsatte ser at de kan lære nye ting og oppnå mestring, vil de trolig bli mer motivert til å fortsette å delta i programmet og engasjere seg aktivt i sin egen rehabilitering.

Motivasjon i denne konteksten er ikke bare et spørsmål om å engasjere seg i aktiviteter, men også om å gi eldre innsatte en følelse av at deres innsats har verdi og mening. For å oppnå dette må CAMEO-programmet fortsette å utvikle et miljø som er både støttende og tilpasset de unike utfordringene som eldre innsatte står overfor. Ved å legge til rette for en balansert tilnærming som inkluderer sosial støtte, insentiver, individuell tilpasning og mestringsfølelse, kan programmet bidra til å styrke innsattes motivasjon til å delta i sin egen rehabiliteringsprosess.

12.1.4. CAMEOs aktivitetstilbud: Kortsiktige og langsiktige perspektiver

CAMEO har lyktes i å tilby et variert utvalg av aktiviteter, men det er fortsatt rom for forbedring.

Angående kortsiktige tiltak, har flere innsatte foreslått at programmet kan utvides med flere fysiske aktiviteter, som for eksempel flere treningsøker eller tilgang til treningsutstyr utenfor de vanlige CAMEO-øktene. Videre kan programmet tilby flere kognitive og kreative aktiviteter, som datakurs, økonomikurs eller andre praktiske ferdigheter som innsatte kan bruke når de vender tilbake til samfunnet. Ved å utvide aktivitetstilbudet, kan CAMEO-programmet i større grad bidra til å forberede

innsatte på livet etter soning. Dette kan også bidra til å gi innsatte en følelse av mestring og oppnåelse, noe som igjen kan styrke deres motivasjon til å delta i rehabiliteringsprosessen.

Når det gjelder langsiktige perspektiver, kan et tiltak være å sikre at CAMEO-programmet blir et permanent tilbud i Kriminalomsorgen i Norge. Som et pilotprosjekt har CAMEO vist seg å være en verdifull ressurs for eldre innsatte og Kriminalomsorgen. Det vil derfor være en fordel om programmet kan videreføres også etter at pilotperioden er over. For å sikre en videreføring bør det arbeides for å integrere CAMEO som en fast del av rehabiliteringstilbudet i norske fengsler, med stabile økonomiske rammer og langsiktig bemanning.

Forhåpentligvis kan CAMEO-modellen også utvides til andre fengsler i Norge, slik at flere innsatte kan dra nytte av programmets positive effekter. Dette vil bidra til å skape en mer inkluderende og tilpasset Kriminalomsorg for den aldrende fengselspopulasjonen.

12.2. Konklusjon

CAMEO-programmet har vist seg å være et effektivt tiltak for å forbedre livskvaliteten til eldre innsatte i norske fengsler. Programmet har redusert sosial isolasjon, fremmet fysisk og mental helse, og bidratt til å styrke innsattes følelse av verdighet og fellesskap. Likevel er det rom for forbedring, spesielt når det gjelder ressurser og utvidelse av aktivitetstilbudet. Tilrettelegging for innsatte med funksjonsnedsettelse er også nødvendig for at CAMEO skal lykkes, men dette ligger utenfor programmets ansvarsområde.

For å sikre at CAMEO-programmet kan nå sitt fulle potensial, bør det gjøres investeringer i økt bemanning, bedre fysisk tilrettelegging, og mer fokus på innsattes psykiske helse. Videre bør programmet gjøres til en permanent del av Kriminalomsorgen, slik at det kan fortsette å styrke eldre innsattes rehabilitering og forberedelser til livet utenfor murene.

Dette vil ikke bare være til fordel for innsatte selv, men også for samfunnet som helhet, ettersom rehabilitering og redusert tilbakefall blant eldre innsatte vil bidra til en tryggere og mer inkluderende Kriminalomsorg i Norge.

Et samarbeid mellom frivillige organisasjoner som Frelsesarmeen og offentlige aktører som Kriminalomsorgen tilfører betydelig verdi ved å kombinere ressurser, kompetanse og nettverk. Dette skaper tjenester som både fremmer individets rehabilitering og styrker samfunnets samlede trygghet og bærekraft.

13. Referanser

- Aday R. H., Krabill J. J. (2011). *Women aging in prison: A neglected population in the correctional system*. Lynne Rienner Publishers.
- Andersen L. A. (2023). *Er norske fengsler tilpasset eldre innsatte?* [Bachelor thesis].
- Bjørge T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Universitetsforlaget.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Crawley, E., & Sparks, R. (2005). Hidden injuries? Researching the experiences of older men in English prisons. *The Howard journal of criminal justice*, 44(4), 345-356.
- Fredwall, T. E. (2022). Å lage gode naboer av domfelte: Rehabilitering som narrativ og problem. In G. Heivoll & T. E. Fredwall (Eds.), *Straffens etikk* (pp. 227-264). Oslo: Scandinavian Academic Press
- Fridhov I. M., Langelid T. (2017). Importmodellen i norsk fengselsvesen. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 104(3), 259–288. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v104i3.115050>
- Goffman, E. (1961). *Encounters: Two studies in the sociology of interaction*. Ravenio Books.
- Kriminalomsorgen (2021). *Virksomhetsstrategi for Kriminalomsorgen 2021–2026*. Kriminalomsorgsdirektoratet.
- Hayes A. J. (2017). Aging inside: Older adults in prison. *Emerging Issues in Prison Health*, 1–12. https://doi.org/10.1007/978-94-017-7558-8_1
- Humblet D. (2021). *The older prisoner*. Palgrave Macmillian.
- Kerbs J. J., Jolley J. M. (2009). A commentary on age segregation for older prisoners: Philosophical and pragmatic considerations for correctional systems. *Criminal Justice Review*, 34(1), 119–139. <https://doi.org/10.1177/0734016808324245>
- Kriminalomsorgen. (n.d.). *Samfunnsoppdraget til Kriminalomsorgen*. Hentet fra <https://www.Kriminalomsorgen.no/samfunnsoppdraget-til-Kriminalomsorgen.583766.no.html>.
- Kriminalomsorgsdirektoratet. (2020). *Eldre innsatte i norske fengsler: Situasjon, analyse, utfordringer og løsninger*. <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/2722298>
- Laub J. H., Sampson R. J. (2006). *Shared beginnings, divergent lives: Delinquent boys to age 70*. Harvard University Press.
- Mann N. (2012). *Doing harder time?: The experiences of an aging male prison population in England and Wales*. Routledge.
- Maruna S. (2001). *Making good (Vol. 86)*. American Psychological Association.
- Maruna S. (2016). Rehabilitation: Beyond the risk paradigm. In Jewkes Y., Bennett J., Crewe B. (Eds.), *Handbook on prisons* (pp. 314–326). Routledge.
- Maschi, T., Viola, D., & Sun, F. (2013). The high cost of the international aging prisoner crisis: Well-being as the common denominator for action. *The Gerontologist*, 53(4), 543-554.

- The National Committee for Research Ethics in the Social Sciences and the Humanities (NESH). (2021). *Guidelines for research ethics in the social sciences, humanities, law and theology*. The Norwegian National Research Ethics Committees. Retrieved from <https://www.forskningsetikk.no/en/guidelines/social-sciences-and-humanities/guidelines-for-research-ethics-in-the-social-sciences-and-the-humanities/>
- Omolade S. (2014). The needs and characteristics of older prisoners: Results from the Surveying Prisoner Crime Reduction (SPCR) survey. Analytical summary. Ministry of Justice. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7e4001e5274a2e87db0834/needs-older-prisoners-spcr-survey.pdf>
- Riggin V., Redford L. (2017). *Caring for the aging population. A Kansas Department of Corrections study*. Corrections today.
- Rocha, P., Stene, E. M., & Brooke, P. K. (2024). How to Change Practice and Policy to Address the Unique Needs of Senior Inmates: Insights From the Norwegian Correctional System. *The Prison Journal*, 104(6), 761-786. <https://doi.org/10.1177/00328855241286513>
- Skarbek, D. (2020). Qualitative research methods for institutional analysis. *Journal of Institutional Economics*, 16(4), 409-422.
- Statistik Sentralbyrå. (2020). *A historic shift: More elderly than children and teenagers*. Hentet 18. november 2024, fra <https://www.ssb.no/en/befolkning/artikler-og-publikasjoner/a-historic-shift-more-elderly-than-children-and-teenagers>
- World Health Organization (2014). The older prisoner and complex chronic medical care. In *Prisons and health* (pp. 165–170). WHO Regional Office for Europe.

14. Vedlegg

14.1. Vurdering av behandling av personopplysninger – SIKTs vedtak

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
147578

Vurderingstype
Standard

Dato
11.03.2024

Tittel

CAMEO: Et evaluering- og effektmålingsprosjekt av aktivitets- og omsorgsprosjekt for eldre i fengsel.

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høyskole / Senter for interkulturell kommunikasjon (SIK)

Prosjektansvarlig

Paulo Rocha

Prosjektperiode

01.01.2024 - 31.12.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Straffedommer eller lovovertrедelser

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 10)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.12.2024.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

SIKT har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Vi har nå vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene.

TILFÆLLELSE

Det skal innhentes godkjenning fra Kriminalomsorgen. Vi forutsetter at godkjenning innvilges før prosjektet starter.

TYPE PERSONOPPLYSNINGER

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om helse og straffeopplysninger.

VURDERING AV HVORFOR DET IKKE ER NØDVENDIG MED DPIA

Prosjektet behandler personopplysninger som er sensitive (særlige kategorier, strafferettslige eller av svært personlig karakter) om sårbare registrerte (eldre innsatte). Vanligvis krever dette en mer omfattende vurdering (DPIA). Vi mener det likevel ikke er høy risiko for personvernet og at prosjektet derfor ikke trenger en DPIA. Dette fordi alle forskningsdeltakerne får informasjon og kan gi sitt samtykke til å delta. Varigheten av behandlingen er kort, det er ingen som vil være identifiserbare i publikasjoner og opplysningene skal sikres godt. Det er få personer som vil ha tilgang til opplysningene.

DATABEHANDLER

Fellesameen og transkribenter er databehandlere i prosjektet. Vi legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. personvernforordningen art. 28 og 29.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt og hvilke databehandlere du kan bruke. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skyklagring, nettspørreskjema, videosamtale el.).

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. I langvarige prosjekter vil vi ta kontakt hvert annet år for å minne om at eventuelle endringer må meldes.

Lykke til med prosjektet!

14.2. Søknad om tillatelse til å gjennomføre forskning i Kriminalomsorgen – KDIs vedtak

Feil! Ukjent dokumentegenskapsnavn.

Paulo.Rocha@vid.no

VID, Studiested Stavanger

Deres ref:

Vår ref: 202400113-3

Dato: 19.03.2024

SVAR PÅ SØKNAD OM TILLATELSE TIL Å GJENNOMFØRE FORSKNING I KRIMINALOMSORGEN - CAMEO

Vi viser til deres søknad av 15.02.2024 om tillatelse til å gjennomføre forskning i Bergen fengsel, samt revidert søknad av 15.03.2024.

Vedtak

Søknaden innvilges

Om søknaden

Dere har søkt om tillatelse til å gjennomføre forskningsprosjektet CAMEO: Et evaluering- og effektmålingsprosjekt av aktivitets- og omsorgsprosjekt for eldre i fengsel. Forskningsprosjektet er et samarbeid mellom VID og Frelsesarmeens fengselsarbeid. Seniorforsker/førsteamanuensis ved VID Stavanger, Paulo Rocha, er prosjektleder. Om prosjektet skriver dere:

«For Frelsesarmeen i Norge handler CAMEO om å ta eldre innsatte sine interesser og behov på alvor. Hensikten er å legge bedre til rette for at man får oppleve meningsfulle og utviklende aktiviteter under soningen, tilpasset høyere alder. Formålet med CAMEO er at man skal få positive opplevelser knyttet til egenverdi og tilhørighet gjennom aktivitetene. Disse kan være å lytte til eller lage musikk, delta i tilrettelagt trening, nyhetsgruppe, formingsaktiviteter, film, matlaging, markering av merkedager m.m.

Faglig begrunnelse for dette evaluering- og effektmålingsprosjekt ligger i behovet for å undersøke hvordan slike tiltak påvirker deltakernes hverdag og bidrar til at straffegjennomføringen oppfyller normalitetsprinsippet, som sier at livet innenfor fengselsmurene skal likne så mye som mulig på livet utenfor. Prosjektet vil ha preg av eksplorerende/utforskende design for å forbedre forståelsen av hvordan CAMEO kan bidra eller har bidratt til en positiv endring i menneskers liv.»

Dere søker om tillatelse til å gjennomføre spørreundersøkelse, intervju og fokusgruppeintervju. Dere ønsker å intervju både innsatte som har vært deltakere i CAMEO og ansatte i Kriminalomsorgen som er berørt av prosjektet.

Søknaden inneholder søknadsbrev, informasjonsbrev, samtykkeerklæring, intervjuguide og mal for spørreundersøkelse, samt uttalelse fra Sikt.

Regelverk

Kriminalomsorgens behandling av søknader om tillatelse til å gjennomføre forskning er regulert av KDI-rundskriv 2/2023 *Rundskriv om behandling av søknader om forskning i Kriminalomsorgen* med tilhørende veileder. Kriminalomsorgen skal som del av den offentlige forvaltningen legge til rette for økt forskning.

Forskningsprosjekter som utføres av forskere med nødvendig kompetanse og som holder høy faglig kvalitet blir prioritert.

Adgang til forskning i Kriminalomsorgen gis i prioritert rekkefølge til forskningsinstitusjoner, doktorgradsstudenter og masterstudenter. Adgang til forskning skal alltid vurderes opp mot Kriminalomsorgens ressurser og kapasitet til å tilrettelegge for gjennomføring av forskningsprosjekt. Kriminalomsorgen ved regionalt nivå er ansvarlig for behandling av søknader om forskning. Alle søknader om forskning skal vurderes individuelt.

Søknader kan avslås av etiske, sikkerhetsmessige eller kapasitetsmessige årsaker. Tilgang til forskning i Kriminalomsorgen bør i hovedsak gis i prioritert rekkefølge til forskningsinstitusjoner, doktorgradsstudenter og masterstudenter.

Vår vurdering

Søknaden er behandlet i tråd med KDI-rundskriv 2/2023 om behandling av søknader om forskning i Kriminalomsorgen. Søknaden er detaljert og godt begrunnet, og inneholder nødvendig informasjon og dokumentasjon. Dere har oppdatert og revidert prosjektbeskrivelse og informasjonsbrev etter innspill fra oss. Bergen fengsel har kapasitet og mulighet til å ta imot dere og legge til rette for forskningen.

Gjennomføring av prosjektet

Innvilgelsen forutsetter at prosjektet gjennomføres som beskrevet i søknaden. Vi ber om at rekrutteringen av informanter skjer via ansatte i Kriminalomsorgen, og at det blir presisert at det er frivillig å delta.

Dere har oppgitt at dere vil starte rekrutteringen og innsamling av data med en gang. Innsamlingen av data skal i henhold til tidsplanen i søknaden være ferdig innen utgangen av juni 2024. Prosjektet skal etter planen bli avsluttet innen 31.12.2024. Eventuelle endringer i tidsplanen må avklares med Kriminalomsorgen. Vi gjør oppmerksom på at eventuelle endringer kan påvirke fengselets kapasitet og mulighet til å legge til rette for forskningen.

Krav til deg som skal gjennomføre forskning

Forskningen skal gjennomføres på en forsvarlig måte, og de berørte av forskningen skal ikke utsettes for unødige personlige belastninger. Dere kan bli bedt om å informere enheten ut ifra behov. Dere skal forholde dere til enhetens

sikkerhetsmessige instruksjoner. Enheten vil også kunne innhente opplysninger om vandel. Dette er rutinemessig ledd i sikkerhetsvurderingen.

Regionkontoret som har fattet vedtaket skal orienteres hvis det er behov for en forlengelse av datainnsamlingsperioden, og må da vurdere om en slik forlengelse kan godkjennes.

Taushetsplikt når du gjennomfører forskning

Opplysninger dere blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt. Dere må undertegne taushetserklæring før prosjektet starter. Taushetserklæring utarbeides av den enkelte enhet hvor dere skal gjennomføre forskning.

Oppbevaring av materiale

Dere må sikre at personopplysninger dere samler inn oppbevares på en forsvarlig måte, og behandles i samsvar med personvernforordningen. Personidentifiserbare data skal som hovedregel slettes når prosjektet er gjennomført, i dette tilfellet innen 31.12.2024.

Vedtaket kan omgjøres

Dette vedtaket kan omgjøres hvis forutsetningene for innvilgelsen endres, eller vilkår for innvilgelsen blir brutt. Dette kan eks. være ved brudd på taushetsplikten, endringer i kapasitet i enhetene, eller at prosjektet er gjennomført på en annen måte enn beskrevet i søknaden.

Mulighet til å klage

Dette vedtaket kan påklages til Kriminalomsorgsdirektoratet innen tre uker fra vedtaket er mottatt. En eventuell klage sendes til regionen som har behandlet søknaden.

Klagerett etter forvaltningsloven kap VI § 28, omfatter den som ikke får medhold i sin søknad om forskning og den som taushetsplikten er satt til vern for, i denne sammenheng innsatte/domfelte og ansatte.

Rapportering

Kopi av dette vedtaket blir sendt til KDI, berørte regioner og enheter og KRUS. Vi ber om at dere sender et eksemplar av den ferdige masteroppgaven til Kriminalomsorgen region sør og vest, KRUS og KDI. Det er ønskelig at dere formidler resultatet av forskningen tilbake til forskningsdeltakerne på egnet vis.

Med hilsen

Ingunn Seim
ass. regiondirektør

Magnhild Stavheim Welde
seniorrådgiver

Dette brevet er godkjent elektronisk i Kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.

Kopi til: KRUS, KDI, Bergen fengsel

Informasjonsbrev til mulige deltakere og eventuelt berørte

Kjære deltaker,

CAMEO -Tilbudet ble startet av Frelsesarmeen i Storbritannia for over 10 år siden og begynte som et månedlig møtepunkt. Siden har det utviklet seg til å bli et dagaktivitetssenter i flere britiske fengsler.

For Frelsesarmeen i Norge handler CAMEO om å ta eldre innsatte sine interesser og behov på alvor. Hensikten er å legge bedre til rette for at mennesker får oppleve meningsfulle og utviklende aktiviteter under soningen, tilpasset høyere alder. Formålet med CAMEO er at man skal få positive opplevelser knyttet til egenverdi, tilhørighet og fellesskap gjennom aktivitetene. Disse kan være å lytte til eller lage musikk, delta i tilrettelagt trening, nyhetsgruppe, formingsaktiviteter, film, matlaging, markering av merkedager m.m.

Vi ønsker å invitere deg til å delta i en evalueringsundersøkelse av aktivitets- og omsorgsprosjekt gjennomført av CAMEO. Undersøkelsen er et samarbeid mellom VID vitenskapelige høyskole og Frelsesarmeens fengselsarbeid. Målet er å undersøke hvordan slike tiltak påvirker de innsattes hverdag og bidrar til at straffegjennomføringen oppfyller normalitetsprinsippet, som sier at livet innenfor fengselsmurene skal likne så mye som mulig på livet utenfor.

Formålet med dette brevet er å informere deg om undersøkelsen og invitere deg til å bidra med dine erfaringer og tanker gjennom deltagelse i spørreundersøkelser og eventuelle oppfølgende intervjuer og/eller gruppeintervjuer. Dine bidrag vil være viktige for å forstå hvordan CAMEO-programmet påvirker de eldre innsattes liv og for å forme fremtidige tiltak og retningslinjer i Kriminalomsorgen.

Hva innebærer deltakelsen?

I denne fasen av prosjektet innebærer din deltakelse:

- Deltakelse i en kort spørreundersøkelse som tar omtrent 5-10 minutter å fullføre.

Hva skjer med informasjonen du gir oss?

All informasjon vil bli behandlet i samsvar med gjeldende personvernlover. Resultatene fra prosjektet vil bli publisert på en slik måte at ingen enkeltpersoner kan identifiseres.

Din deltakelse er frivillig, og du kan trekke deg fra dette prosjektet når som helst uten konsekvenser for din deltakelse i CAMEO-prosjektet.

Hvis du ønsker å trekke deg, vennligst kontakt med prosjektleder Paulo Rocha (paulo.rocha@vid.no) eller Fengselskapellan Bernt Olaf Ørsnes (Bernt.olaf.oersnes@frelsesarmeen.no).

Vi ser frem til din mulige deltakelse og bidrag til dette viktige prosjektet.

Med vennlig hilsen,

Paulo Rocha, PhD
Prosjektleder for CAMEO: Et evaluering- og effektmålingsprosjekt av
aktivitets- og omsorgsprosjekt for eldre i fengsel

Samtykkeerklæring

CAMEO: Et evaluering- og effektmålingsprosjekt av aktivitets- og omsorgsprosjekt for eldre i fengsel.

CAMEO er et prosjekt som sikter mot å heve livskvaliteten for eldre fengselsinnsatte gjennom skreddersydde aktiviteter og støtte, noe som forventes å øke deres følelse av selvverd og tilhørighet. Dermed er måling av CAMEO-prosjektets effekt et kjerneelement. Med et eksplorerende og utforskende design, ønsker vi i dette evaluering- og effektmålingsprosjekt å forstå hvordan CAMEO kan eller har ført til positive livsendringer for de involverte.

Prosjektet er finansiert av Frelsesarmeen og vurdert av Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) og SIKT for å sikre at behandlingen av personopplysninger er i overensstemmelse med regelverket.

Prosjekts mål

Hovedmålet for dette prosjektet er derfor på effektmåling. Prosjektet vil ha preg av eksplorerende/utforskende design for å forbedre forståelsen av hvordan CAMEO kan bidra eller har bidratt til en positiv endring i menneskers liv.

Viktige delmål i prosjektet er

- Måle og analysere hvordan tilpassede aktiviteter og støttetiltak spesifikt påvirker livskvaliteten til eldre innsatte i fengsel, med særlig fokus på deres følelse av egenverdi og tilhørighet.
- Utforske og dokumentere de eldre innsattes opplevelser av verdighet, meningsfullhet, og tilhørighet som følge av deres deltakelse i CAMEO-programmet, gjennom både kvalitative og kvantitative metoder.
- Samle innsikter som kan informere og forme fremtidige tiltak og policyer i Kriminalomsorgen, med mål om å forbedre tilbudet til og ivareta behovene til eldre innsatte mer effektivt.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID Vitenskapelige Høgskole i Stavanger har ansvar for prosjektet.

Hvorfor er du invitert til å delta?

Du er invitert til å delta fordi du har vært på en eller annen måte påvirket av prosjektet CAMEO, som har som mål å forbedre livskvaliteten til eldre innsatte gjennom tilpassede aktiviteter og støtte. Deltakelsen din er viktig for å oppnå dette prosjektets hovedmål, som er å måle effekten av disse tiltakene og forstå hvordan de kan bidra til positive endringer i livet til de involverte. Ved å delta, vil dine erfaringer og perspektiver gi verdifulle innsikter som kan forme fremtidige tiltak og policyer i Kriminalomsorgen for å bedre ivareta behovene til eldre innsatte.

Hva betyr det for deg å delta?

I denne fasen av prosjektet, din deltakelse betyr at du vil delta i et intervju med formål å oppnå dypere innsikt i temaene utforsket gjennom spørreskjemaet du har besvart tidligere. Intervjuet vil følge en forhåndsbestemt guide. Det vil imidlertid gi også grunnlag for drøfting av temaer som spontant dukker opp under samtalen.

Det er frivillig å delta

Din deltakelse er frivillig, og du kan trekke deg fra dette prosjektet når som helst uten konsekvenser for din deltakelse i CAMEO-prosjektet. Selv om du velger å delta, kan du alltid trekke tilbake samtykket ditt når som helst uten å oppgi noen grunn. All informasjon du gir oss under undersøkelsen vil bli anonymisert. Deltakelse i prosjektet, eller om du senere ønsker å trekke deg, vil ikke få noen konsekvenser for deg.

Hvis du ønsker å trekke deg, vennligst kontakt med prosjektleder Paulo Rocha (paulo.rocha@vid.no) eller Fengselskapellan Bernt Olaf Ørsnes (Bernt.olaf.oersnes@frelsesarmeen.no).

Personvernet ditt – hvordan lagrer og bruker vi informasjonen fra deg

Vi vil bare bruke informasjonen fra deg til de formålene som er beskrevet i dette dokumentet. Vi behandler alle opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernforskriften. Bare forskere i prosjektet vil ha tilgang til informasjonen vi samler inn. Alle dataene lagres på en sikker server og/eller krypteres og/eller låses. Når vi publiserer eller presenterer resultatene av prosjektet, vil det bli gjort i anonymisert form, noe som betyr at identiteten din ikke vil bli avslørt på noen måte.

Hva skjer med informasjonen din når vi er ferdige med forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes innen 31.12.2024. Ved prosjektslutt slettes lydopptakene og navnelistene permanent. Transkriberte intervjuer vil bli anonymisert (som betyr at all direkte eller indirekte identifiserbar informasjon om deg vil bli fullstendig slettet) og lagret på VIDs server på ubestemt tid. Bare forskere i prosjektet vil ha tilgang til dette.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet har du rett til:

- å vite hvilken informasjon som er registrert om deg
- å få dine personopplysninger sjekket og korrigert av deg
- å få dine personlige opplysninger slettet
- å motta en kopi av egne personopplysninger
- å sende inn en klage til personvernombudet eller datatilsynet dersom behandlingen av dine personopplysninger ikke blir i samsvar med det som er beskrevet i dette dokumentet

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler informasjon om deg basert på skriftlige samtykke fra deg, se nedenfor. Etter søknad fra VID vitenskapelige høyskole har KDI og SIKT vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernforskriften.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål om forskningsprosjektet eller dine rettigheter som informant, kan du kontakte:

- Prosjektleder Paulo Rocha, e-post (paulo.rocha@vid.no) eller telefon 41005603
- Personvernombud ved VID, Nancy Yue Liu, e-post (nancy.yue.liu@diakonhjemmet.no) eller telefon 938 56 277
- Ved spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på epost: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om det ovennevnte prosjektet og har hatt mulighet til å stille spørsmål. Jeg godtar å:

- ☐ til å delta i spørreundersøkelsen og at min informasjon behandles inntil prosjektet er fullført 31.12.2024

14.5. Kvantitativ undersøkelse

POENG (1 PER PERSON)	Litt										Po en g	Gjennoms nittscore		
	Sterk u e n i g	Ue n i g	Delvis u e n i g	3	4	5	6	7	8	9			10	Sv ar
1. Jeg følger at aktivitetene tilbudt gjennom CAMEO-prosjektet har forbedret min daglige rutine i fengselet.						1	1		2	4	3	11	93	8,45
2. Deltakelse i CAMEO har bidratt til å øke min følelse av verdighet						1	1	3	1	2	3	11	88	8,00
3. Jeg følger en sterkere tilhørighet eller samholdighet med andre innsatte eller ansatte på grunn av CAMEO.						1	1	2		7		11	88	8,00
4. Jeg har opplevd personlige endringer eller utvikling som et resultat av min deltakelse i CAMEO.					1	1		3	2	4		11	82	7,45
5. Jeg har møtt utfordringer i forbindelse med CAMEO som jeg følger bør adresseres	3	2			1				2	1		9	36	4,00
6. Jeg mener at CAMEO bidrar til at livet mitt under straffegjennomføringen blir så likt som mulig det vanlige livet i samfunnet	2					1	1	1	1	4	1	11	74	6,73
7. Jeg anbefaler inkludering av spesifikke aktiviteter eller støttefunksjoner i CAMEO ¹	1						2		1	3	3	10	78	7,80
8. Jeg har spesifikke forventninger til fremtidig utvikling av CAMEO ²							2	2	3		3	10	80	8,00
9. Jeg ser på CAMEO som en verdifull del av mitt liv i fengsel.									2	3		6	11	9,36
10. Jeg følger at mine meninger og erfaringer med CAMEO er verdsatt og tatt hensyn til.						1			1	2	2	5	11	8,73
11. Er det andre tanker eller erfaringer med CAMEO du ønsker å dele som ikke er dekket av spørreundersøkelsen? (åpne valgfritt spørsmål)														

OPPSETT MED PROSENT	Litt										Ueni g (%)	Nøytral (%)	Enig (%)	Svarprosent
	Sterkt uenig	Uenig	Delvis uenig	Litt uenig	Nøytral	Litt enig	Delvis enig	Enig	Veldig enig	Sterkt enig				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
1. Jeg følger at aktivitetene tilbudt gjennom CAMEO-prosjektet har forbedret min daglige rutine i fengselet.					9,0	9,1		18,2	36,4	27,3	0,0	9,0	91,0	100,0
2. Deltakelse i CAMEO har bidratt til å øke min følelse av verdighet					9,0	9,1	27,3	1,9	18,2	27,3	0,0	9,0	91,0	100,0
3. Jeg følger en sterkere tilhørighet eller samhørighet med andre innsatte eller ansatte på grunn av CAMEO.					9,0	9,1	18,2		63,7		0,0	9,0	91,0	100,0
4. Jeg har opplevd personlige endringer eller utvikling som et resultat av min deltakelse i CAMEO.				9,1	9,1		27,3	18,2	36,4		9,1	9,1	81,9	100,0
5. Jeg har møtt utfordringer i forbindelse med CAMEO som jeg følger bør adresseres	33,4	22,2		11,1				22,2	11,1		66,7	0,0	33,3	100,0
6. Jeg mener at CAMEO bidrar til at livet mitt under straffegjennomføringen blir så likt som mulig det vanlige livet i samfunnet	18,2				9,1	9,1	9,1	1,9	36,5	9,1	18,2	9,1	72,8	100,0
7. Jeg anbefaler inkludering av spesifikke aktiviteter eller støttefunksjoner i CAMEO ¹	10,0					20,0		10,0	30,0	30,0	10,0	0,0	90,0	100,0
8. Jeg har spesifikke forventninger til fremtidig utvikling av CAMEO ²						20,0	20,0	30,0		30,0	0,0	0,0	100,0	100,0
9. Jeg ser på CAMEO som en verdifull del av mitt liv i fengsel.								18,2	27,3	54,5	0,0	0,0	100,0	100,0
10. Jeg følger at mine meninger og erfaringer med CAMEO er verdsatt og tatt hensyn til.					9,0		9,1	18,2	18,2	45,5	0,0	9,0	91,0	100,0
11. Er det andre tanker eller erfaringer med CAMEO du ønsker å dele som ikke er dekket av spørreundersøkelsen? (åpne valgfritt spørsmål)														

¹Hvilke aktiviteter eller støttefunksjoner? (oppfølgende åpne spørsmål)

Ønsker mer tilstedeværelse av CAMEO-personell

Tilbudet er bra som det er

Mer treningsmuligheter

Trening

Kanskje fått mulighet til å gå i kulturbygget for trening og diverse andre ting. Et par ganger i uken

²Jeg har spesifikke forventninger til fremtidig utvikling av CAMEO

At CAMEO blir fast tilbud i fengselet

CAMEO får voksne seg større og bli et fast tilbud i norske fengsler

At CAMEO får fortsette å bygge opp det de har begynt

11. Er det andre tanker eller erfaringer med CAMEO du ønsker å dele som ikke er dekket av spørreundersøkelsen? (åpne valgfritt spørsmål)

To faste CAMEO-ansatte i fremtiden

Vi hører rykter om at CAMEO skal legges ned. Surt å gå med den usikkerheten

Hvis ikke CAMEO hadde vært her hadde vi sannsynligvis vært mer innelåst

Tilbake til dette med å gå i kulturbygget et par ganger i uken for trening og diverse øvelser, kanskje i samarbeid med fysioterapeut

14.6. Kvalitativ data innsamling – intervjuguide

1. Helse og Omsorgsbehov:

Hvordan opplever du at helse- og omsorgstjenestene i fengselet møter dine behov som eldre innsatt?

Hva er din opplevelse av CAMEO som et omsorgsprogram med formål å gjøre livet ditt innenfor fengselsmurene mer likt livet utenfor?

Har du møtt på noen utfordringer i forbindelse med CAMEO? Er det aspekter ved prosjektet du mener kunne forbedres?

2. Rehabilitering og Tilbakeføring:

Hvordan opplever du rehabiliteringsprogrammene i fengselet? Føler du at de bidrar til dine sjanser for vellykket tilbakeføring til samfunnet?

Hvilke aktiviteter har du deltatt igjennom CAMEO, og hvordan har disse aktivitetene påvirket din daglige rutine i fengselet?

Kan du dele noen personlige endringer eller utvikling du har opplevd som et resultat av din deltakelse i CAMEO?

3. Tilpasning av Fengselsmiljø:

Hvordan er din daglige tilværelse påvirket av fengselsbygningenes utforming og tilrettelegging for eldre?

Har du opplevd noen utfordringer med tilgjengelighet eller tilrettelegging i fengselsområdene du bruker?

4. Sosialt og Mentalt Velvære:

På hvilken måte har deltakelsen i CAMEO bidratt til å gi mening og øke følelsen av verdighet i din hverdag?

Har CAMEO-prosjektet hjulpet deg med å føle en større tilhørighet eller samhørighet med andre innsatte eller ansatte?

5. Erfaringer med Sikkerhet og Personvern:

Har du opplevd noen form for diskriminering eller spesielle sikkerhetsutfordringer som eldre innsatt?

6. Fremtidige Forventninger og Bekymringer:

Hva er dine største bekymringer med tanke på framtiden etter løslatelse?

Hvilke forslag har du til forbedringer som kunne gjøre rehabiliteringsprosessen bedre tilpasset eldre innsatte?

Basert på din erfaring, hva slags aktiviteter eller støttefunksjoner mener du bør inkluderes i CAMEO fremover?

ISSN: 2464-3777

